

TÜRK DİLİNDE ÇOCUK VE GENÇ

Dr. Mehmet HAZAR*

Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi

Özet:

Bu çalışmada Türk dilinde geçen yaklaşık 400 kelime üzerinde duruldu. Çocukluk ve gençlik dönemi 7 devreye ayrıldı. Dil incelemesi yapıldı. Kız ve erkek çocuklara ait sözcükler gruplandırıldı. Alınma kelimelerin kaynak dildeki şekli gösterildi. Hayvan yavrularına verilen adların daha sonra çocuklara verildiğine dikkat çekildi. Sözlük listesinde varsa örnek cümleler verildi ve bazı sözcüklerin Türk lehçelerindeki şekilleri gösterildi. Kullanılan işaretler ve kısaltmalar gruplandırılarak yazıldı. Sonraki araştırmalara yardımcı olmak için kullanılan kaynak eserlerin bibliyografyası eklendi.

0. Giriş:

Çocuklara ve gençlere birer bayram hediye etmiş olan Atatürk, bütün ümidini yeni kuşağa bağlamıştır. Gençlik sadece biyolojik bir dönemi kapsamaz, yeniliği ve gerçeği ifade eden süreci de içerisine alır. Atatürk'ün “*Genç fikirli demek, doğruyu gören ve anlayan gerçek fikirli demektir*” sözü bu anlamda kullanılmıştır. Mustafa Kemal, Türk gençliğinin proto tipidir (Kocatürk 1986: 21-25). Bu çalışmada çocuk ve gençliğe bu kadar önem veren Türk büyüğünün buyrukları doğrultusunda dilimiz şuurla incelenerek, Türk dilindeki çocuk ve gençlik ile ilgili örnek sözcükler tespit edildi.¹ Çocuklarımız ve gençlerimiz, güzel Türkçelerinin kendileriyle ilgili kavramlarda bile ne kadar zengin olduğunu bilmelidirler. Bir şeyin kıymeti öğretilmeden onun sevilmesi istenemez. Bu çalışmada Türkçemizin ne kadar güçlü bir dil olduğunu göreceğiz ve ona sahip çıkacağız. Türkçe çok üretken bir dil olmasına rağmen radikal ve tutucu da değildir. Türkçe kullandığı sözcüklere türetme veya alıntı yoluyla yenilerini katmaktadır, onlara yeni anlamlar yükleyerek renklerdeki tonlar gibi bir zenginlik oluşturmaktadır. Şimdi çocuk ve gençlikle ilgili ne kadar anlam nüansı oluştuğuna hep beraber bir göz atalım.

Bu çalışmada çocuk ve gençlikle ilgili Türk dili ve lehçelerinde yaklaşık 400 sözcüğe (396 örneğe) rastlandı. Şüphesiz bu sayı artırılabilir. Ancak bu durum, yapacağımız değerlendirmenin sonuç-larını pek de değiştirmeyecektir. Araştırmaya başlarken 40, 50 sözcüğe rastlayacağımı tahmin etmişim. Türkçenin zengin bir dil olduğuna bir kez daha şahit oldum. Elbette çocuğa ve gençliğe, yani yeni nesillere bu kadar önem veren bir dil, bir çok coğrafya ve alfabe değiştirmesine rağmen gücünden hiçbir şey kaybetmeden yaşamını sürdürecektir. Ne mutlu bize ki Türkçe gibi bir dille konuşuyoruz.

* mhazar@dicle.edu.tr, D. Ü. Fen-Ed. Fak. Çağ. Türk Lehç. ve Ed. Bölümü Öğr. Gör.

¹ “Türk dili, dillerin en zenginlerindedir; yeter ki bu dil, şuurla işlensin.” -Gazi M. Kemal

Düşünce bir kıyafetle ortaya çıkar. O kıyafet sözcüktür. Konuşma ise maskeli balodur (Dilâçar 1988: 11). Şimdi aşağıda Türk dilinin çocuk ve gençlik ile ilgili defilesini hep beraber seyre dalalım.

1. Çocuk ve Gençlikle İlgili Sözcüklerin Sınıflandırılması:

Türk dilinde çocuk ve gençlik kavramlarını incelemeden önce, “ – *Çocuk kime denir?, Çocuk denilince akla ne gelir?* – gibi soruların cevaplandırılması gerekmektedir.² Genellikle, bedensel ve zihinsel gelişim bakımından insanoğlunun 0-16 yaş grubuna çocuk denildiği bilinmektedir. Ancak, bu sınırlamanın her zaman ve her şartta geçerli olduğunu söylemek oldukça güçtür. Nitekim, bazı bilim adamları, 0-14 yaş grubunu çocukluk dönemi³ olarak almaktadırlar... Çocuk; iki yaşından ergenlik çağına kadar büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu, henüz ergenlik dönemine erişmemiş kız ve erkek olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun fiziksel gelişimi ile zihinsel gelişimi çoğu zaman aynı seviyede olmayabilir. Gelişim sürecinin bazı temel dönüm noktalarından hareketle, kimi araştırmacılar çocukluk dönemini, çocukluk ve erken gençlik çağları olmak üzere iki döneme ayırmaktadır.” (Yalçın 2005: 13). Aşağıdaki lügatçeye göre *soy, akrabalık, bebeklik, çocukluk, ilk gençlik, gençlik, yetişkinliğe hazırlık* olmak üzere 7 safha görülmektedir. Soya, evlilik hazırlıklarından itibaren dikkat edilir. Akriba evliliği yapılmaz. Mesela Kazak Türklerinde üç jüz (yüz) vardır, evliliklerde kendi yüzünün (boyunun) dışında evlenilmesine dikkat edilir. *Döl, tohum, yük* (yükü) gibi sözcüklerle türetilen çocuk anlamındaki kelimelerde hamilelik dönemine vurgu yapılmaktadır. Yakınlık derecesine göre mesela üveyliği ifade etmek için *besleme, evlatlık, yad oğul* gibi sözcükler kullanılmaktadır. Küçüklük kavramı içerisindeki *ağı kurdu, bacaksız, kuzu* gibi sözcüklerle bebeklik anlatılmaktadır. *Evlat, kerime* gibi akrabalıkla ilgili alınma sözcüklerle ve *emikdaş, oğulduruk, uşak* gibi Türkçe kökenli sözcüklerle çocukluk dönemi öne çıkmaktadır. Çocukla ilgili örnek sözcüklerin bir kısmının önce hayvan yavrusu (*çocuk* ‘domuz yavrusu’, *bala* ‘kuş yavrusu’) olarak kullanıldığı da görülmektedir. *Danadögen, ergen, fidan, örimal* gibi sözcüklerle ilk gençlik dönemi tasvir edilmektedir. *Babayiğit, delikanlı, küçük hanım* gibi ruhu okşayan sözcüklerle gençlik dönemi anlatılmaktadır. *Cahil, kalfa, taze* gibi tecrübeye dayanan sözcüklerle *tam da ben adam oldum* vehmine kapılan yeni kuşağa halen hayata hazır olmadıklarını ifade ederek tenkit yoluyla yetişkinliğe hazırlığın anlatıldığı görülmektedir. İşte dil böylece bir yaş türküsü tutturmuştur. Bu türkünün başlangıç dizeleri çocukluk ve gençliktir. Bu yaş türküsünün hepsini incelemek ancak bir doktora tezi konusu olabilir.

1.1. Soyla İlgili Sözcükler:

1.1.1. Kanun ve Töreyle Göre Soyla İlgili Sözcükler: Batın, evin ocağı, göbek, kuşak, mirasçı, nesep, nesil, omak, ölke, süyek, vâris.

² Bodinter’in çocukla ilgili değişik bir bakış açısıyla çocuğu değerlendirmesi dikkat çekicidir: “*Çocukluk hali, ölüm olayından sonra insan doğasının en iğrenç ve aşağılık halidir.*” (Sucu 2002: 4). Halbuki canlıların en sevimlisi küçüklükleridir. İnsanoğlunun küçüklüğü de çocukluk dönemidir ve bu dönemde sevgiye ve bakıma muhtaçtırlar. Çocuğun zayıflığı ilerde doğaya hakimiyetini hazırlayan temel sebebidir.

³ Bilindiği üzere çalışma mevzuatına göre 14 yaş ile 19 yaş arası (19 yaşından gün almamış olmak) çocuk işçilerde çıraklık yaşı olarak tespit edilmiştir.

1.1.2. Bebeklik Öncesi Hamilelik Dönemindeki Sözcükler: Cenin, döl, dölüt, embriyo, nur topu, oğulcuk, oğulduruk, tohum, urluk, urpak, uruk, yük.

1.2. Akrabalıkla İlgili Sözcükler: Abaga, abla, aç, aga-ını, agu, ağabiye, ağiçem, ahfat, ahtıg, aka-uka, atalas ını, ati, azrabılğan öl, bağır, baldız, besleme, beşik, birader, bir doğanın kızı, bolokcot, bovak, böle, ceka, cigi, cuortu, çıkan, çinü, çi'irzi, dadaş, doğan, dolanan, dunma, dügane, ece, ekige oylanñan egeç, eloğlu, emikdaş, ençi uul, evlatlık, elin çocuğu, elkızı, güvey, hafit, hede, here, iki doğan, ikiz, ini, kadaş, kanoy, kardeş, kariyen kızardaş, kavluk, kekey, keregi çok, kerime, kızbozbala, koltu, köpün, kötükçe, kuka, kurdaş, kustı, kuzen, kuzin, küçük hanım, lala, nebire, nebise, netirge, nevale, neveste, oğulluk, öz, piç, pidze, sıgan, sırgalcı, singil, songu, sunnen, sunzi, surus, sütkız, şanı, şöpşek, torun, tüvenşer, uka, unık, urdus, uya, üç doğan, ürünli, üvey, yad oğul, yeğen, yézne, yinak, yımıl, yuvluk.

1.3. Bebeklikle İlgili Sözcükler: Apalak, bala, balapan, bebe, bebek, bebiş, beççe-i nev, dadaş, evin çiçeği, evin meyvesi, evin neşesi, ımırkay bala, naaday, nevreside, prematüre, süt kuzusu, süt çocuğu, tımık, toğırgan oğlan, tosuncuk, yavru, yeni doğan.

1.4. Çocuklukla İlgili Sözcükler:

1.4.1. Okul Öncesiyle İlgili Sözcükler: Afacan, ana kuzusu, apalak, bacaksız, bıdık, bızdık, bit (a. biti), bitirim, bitmıyesice, boncuk, bozo, böcü, bücürük, büdük, cımcime, comba, çoni, doğma, enik, evin böceği, evin çiçeği, elleş, fidil, fırlama, göbel, gödek, gözümün nuru, haylaz, ilk göz ağrısı, karağım, kazan dibi, kereta, kıvırcık, kopil, körpe, kuş cücüğu, kuzu, küçük, manık, muzır, nokta, pedo, serçe, sıcırık, sidikli hallaç, sirke saçlı, sünnet çocuğu, şebek, şovşak, şümşük, tombalak, ufaklık, yaramaz, yavşak, yumurcak.

1.4.2. Okul Çağıyla İlgili Sözcükler: Ayal, bala, bayram çocuğu, beççe, bisküvi çocuğu, çağa, çalı kuşu, çırak, çocuk, çoluk, dünkü çocuk, ebna, erke, evlat, etfal, ferzent, ibn, , kenç 'çocuk' (OT), kenje, keregi çok, kız, köpün, küçük bey, mahdum, mektep çocuğu, muhallebi çocuğu, nimkâr, oçhuh, oğlan, oğo, oğul, oğulcuk, okul çocuğu, orospu çocuğu, orostopol, oğrenci, öksüz,, öz çocuk, pur, püser, sokak çocuğu, sübyan, şabi, şakirt, şehir çocuğu, , talebe, tıfil, tinerci çocuk, , uşak, üvey, velet, yedi, yetim, yetmen, zade, zamane çocuğu, zorik.

1.5. İlk Gennçlikle İlgili Sözcükler: Akl-ı baliğ, büluğ, balan jigıt, boz ökpe bala, bozлак, danadöğen, ferik, fidil, filiz, ilk gennçlik, kopil, meri, öndırşın, ören, örimtal, öspürüm, piliç, yavru kuş.

1.6. Gennçlikle İlgili Sözcükler: Azimet> azamat, cillop, cıvan, çiçek, çiçek çocukları, çupa, dava, deli divane, delikanlı, embesil, filinta, fıstık, fidan, gennç, hayta, jön, kızbozbala, seme, sülün, şebab, toraman, yaş.

1.7. Yetişkinliğe Hazırlıkla İlgili Sözcükler: Araştırma görevlisi, asistan, aya, bahadır, bakir, bakire, bekâr, cahil, dadaş, damat, delişmen, efe, ev kızı, gelin, güveyi, jigolo, kabaç, kabadayı, kalfâ, kazak, kırkın, kıro, koşşı, koşundaş, küçük hanım, muavin, levent, otulmuş kız, pehlivan, prens, prenses, reşit, serseri, sevgili, şeyhzade, taze, telekız, timsah, toy, urı ogıl, yakışıklı, yakın, yardımcı, yaver, yavuklu, yiğıt, yosmam, zeybek."

2. Cinsiyetle İlgili Sözcüklerin Sınıflandırılması: Bilindiği üzere Türkçede cinsiyet bildiren bir ek yoktur. Yalnız alınma kelimelerde kaynak dildeki şekil esas alınır. Türkçede kız ve erkek çocuklar için farklı sözler kullanılır. Altay Türkçesinde kız çocuğu için kullanılan *keregi çok* 'gereği yok' ifadesi şüphesiz olumsuz bir yaklaşımın göstergesidir. Türk Dil Kurumunun genelağ adresindeki kişi adları

sözlüğünde 3612 kız ve 7230 erkek adı olmak üzere toplam 10842 kişi adı vardır. Burada da kız çocuklarına toplumun daha az değer verdiği yargısına varılabılır. Nitekim bizim lügatçemizde de kız çocuğuyla ilgili sözcükler erkek çocuklarınkine göre daha azdır; erkek çocukla ilgili sözcükler kızlarınkine göre üç kat daha fazladır. Rasyonu'nin amaçlı adlardan "kız değil de oğlan doğsun" tespitine şu örnek güzel bir kanıttır: Tkm. *Yanılbuke* <yan-ıl [Kzk. canıl] + buke (bike "hanım"), "Türkmenlerde kız çocuğunun doğumuna son vermek inancıyla konulmakta olan adlardan biri." (Kolcu 2004: 220). Yine *eksik etek, saçlı uzun aklı kısa* gibi ifadeler olumsuz değerlendirmelerin bir yansımasıdır.

2.1. Kız Çocuklarıyla İlgili Sözcükler: Abla, ağıçem, cadaloz, çalı kuşu, çıtır, çiçek, çiçe, çinü, çupa, düğane, ece, eke, eşilik, kız oğul, evin çiçeği, evkızı, elkızı, fidan, filiz, keregi çok, kız oğul, kız oğlan kız, kızbozala, koltu, kunçuy, kuzin, küçük hanım, meri, nebise, otrulmuş kız, oynos, ögük, öre, pidze, prenses, saçlı uzun aklı kısa, safınaz, serçe, sidikli hallaç, singil, sirke saçlı, sokak kızı, sülün, süt kız, taze, telekız, terütaze, unık, yeğen [Yak. *sıgan* 'kız torununun çocukları', Alt. *açı sıyın* 'ağabeyin kızı'], yımıl, yosma (52).

2.2. Erkek Çocuklarıyla İlgili Sözcükler: Açı, afacan, aga-ini, agu, a_h, ahfat, aka-uka, alpago, atalas ini, ati, au, ayal, azimet, azrabilğan öl, babayığit, бага, bahadır, bakir, balañ jigit, bir doğanın kızı, birader, bota, bozala, bozlak, ceka, comba, çakal, çavluk, çi'irzi, çoni, çorsak, dadaş, damat, danadögen, deli divane, delişmen, doğma, dolanan, ebna, edermen, efe, ekige oylanğan egeç, elleş, eloğlu, ençi uul, er, erci, eşek oğlu eşek, eşilik kız oğul, evin böceği, evkızı, ferzent, fırlama, filinta, gugey, güvey, hafit, haylaz, hayta, hohanza, ibn, ini, izbasar, jigolo, jön, kabaç, kabadayı, ka'da, kadaş, kahraman, kalfa, kanoy, kariyen kızardaş, kavluk, kazak, kekey, keleş, kereta, kerkenez, kıro, kızan, kopil, koşundaş, köpün, kuka, kurdaş, kuzen, küçük bey, küreken, lala, levent, mahdum, muavin, nebire, nimkâr, oçuh, oğlan, oğulluk, paşa, pehlivan, prenses, pur, püser, sabi, seme, serseri, sıbt, so, sokak çocuğu, songu, suba, sunnen, sunzi, surus, sünnet çocuğu, şabi, şakirt, şanı, şebab, şehzade, şopa, talebe, tekin, tertip, timsah, tinerci, tokmakçı, tosuncuk, uka, urı oğul, üç doğan, yad oğul, yakışıklı, yaver, yavşak, yézne, yiğit, yinak, zade, zeybek, zıpır, zıpkın (164).

2.3. Çocukla İlgili Cinsiyet Bildirmeyen (Nötr) Sözcükler: Abaga, ağu kurdu, ahtig, ana kuzusu, apalak, araştırma görevlisi, asistan, aşıktaş, bacaksız, bağır, bala, balapan, bayram çocuğu, batın, bebek, bebiş, beççe, bekâr, beşik, bıdık, bızdık, bisküvi çocuğu, bit (a. biti), bitirim, boydak, boz ökpe bala, bozo, bovak, böcek, böle, buvin, bücürük, büdük, cahil, cenin, cillop, civan, cuortu, çağa, çırak, çiçek, çiçek çocukları, çoluk, delikanlı, doğan, döl, dölüt, dunma, dünkü çocuk, embesil, emikdaş, embriyo, enik, ergen, erke, eşek sıpası, evin meyvesi, evin neşesi, evin ocağı, evlat, evlatlık, elin çocuğu, etfal, ferik, fidıl, genç, göbek, gödek, göz bebeği, gözünün nuru, güz nebisi, here, ımırkay bala, iki doğan, ikiz, ilk gençlik, ilk göz ağrısı, kalıtçı, karağım, kardeş, kazan dibi, kenje, kıvırcık, kızbozala, koşşı, kömekçi, körpe, kötükçe, kustı, kuş cucuğu, kuşak, küçük, küçükklü büyüklü, manık, mirasçı, muhallebi çocuğu, muzır, naaday, nesil, nesep, netirge, nevale, nevreside, nokta, nur topu, oğlangu, oğo, oğul, oğulçuk, oğulduruk, okul çocuğu, olma, omak, orospu çocuğu, orostopul, oynaş, öğrenci, öksüz, öndirşin, ören, örimal, öz, pedo, piç, prematüre, rüşeym, saçlı bitmedik yetim, sallah, sevgili, sıçırık, sıgar, sokak kızı, sop, soy, süpyan, süt çocuğu, süt kuzusu, süyek, şebek, şehir çocuğu, şovşak, şöpşük, şümşük, tıfil, tohum, tombalak, toraman, torun, toy, tüvenşer, ufaklık, urluk, urpak, uruk, uşak, ürünli, üvey, vâris, velet, yakın, yaramaz, yardımcı, yaş, yavru, yavuklu, yedi, yeğen, yenidoğan, yeni yetme, yetim, yetkin, yetmen, yımıl, yumurcak, yüğlük, yük, zamane çocuğu, zorık.

3. Dil İncelemesi:

3.1. Ses Özellikleri: Türk dilinin iç tarihi bakımından bazı temel ses değişiklikleri çocuk ve genç ile ilgili sözcüklerde görülmektedir. Bunlar, alfabetik sırayla aşağıda görülmektedir:

3.1.1. Ünlü Değişmeleri: **ä** > **e**: er <ET *är*, *é*> **i**: çiçek <ET *çéček*, *î*> **e**: beşik <E Uyg. *bişik*, *ü*> **i**: beşik <E Uyg. *bişik*.

3.1.2. Ünsüz Değişmeleri: **b** > **v** ~ **Ø** : ev <ET, sev- <ET **süb-*, uşak <*uüşak* <*uüşak* ~ *uüşak* <ET *ubşak* ‘ufak’, **ç** > **s**: Bşk. *kuştı* <**kuçtı* ‘dost, arkadaş’, **ç** > **s**: Uşak Ağzı *geşlik* <gençlik, **d**> **y** ve **egü**> **ev**: güvey <**küyev* <ET *küdegü* <ET *küd-* ‘beklemek’ <**kü-* ‘davet etmek’, **f** > **p**: Kzk. ruvtaypa <ET *uruk* + Ar. *tā’ife*, **ğ** > **ğ** ~ **v** ~ **Ø** : bağır, Kzk. bavır, Krg. boor <ET *bağır* ‘karaciğer; dost, akraba’, çağa <OT *çağa* ‘kuş yavrusu’, doğan <DLT *toğ-* ‘meydana çıkmak’, *-gan* ‘fiilden sıfat yapan ek’, doğma <E Uyg. *tuğma*, **g** > **k** ~ **Ø**: uruk T Lhç. <ET *urug* ‘Soy, nesil.’, Bşk. *zat-ıriv*, Kzk. *ruvtaypa*, Krg. *urū* ~ *uruk*, Özb. *uruğ*, Tat. *zat-ıru*; Tuv. *uruğ*, **g** > **k**: öksüz <ET *ög* ‘ana, üvey ana’ + süz ‘yokluk eki’, **ğ** > **Ø**: yavru <ET **yavriğ* ‘zayıf şey’ <*yavrimak* ‘zayıflamak, kötülemek’ <**yav* ‘kötü’), **k** > **g**: genç <ET *kenç*, **k** > **h**: Çuv *hur* <**kır²* ‘kız’, **ng** > **n** ve **ç** > **j**: kenje Kzk. <ET *kängçi*, **ng** > **n** > **y**: ET singil, Alt. *stıyn*, Çuv. *şillim*, Kzk. *siñli*, Krg. *ece-siñdi*, Özb. *singil*, Tat. *siñil*, Uyg. *siñil* ‘Küçük kız kardeş, bacı.’; *silik* ‘kız kardeş’ [gl] lk yer değiştirme] <*siñgil*, **Ø** > **h**: haylaz <**aylan-* ‘dönmek’, *ay+la-z*, *-z* ‘fiilden sıfat yapan, işlek olmayan bir ek’, **oğu** > **uØu** > **uu**: ençi uul (Alt. <**añçı oğul*, *añ* ‘av, mirastaki pay’, *añçı* ‘avcı’), oğlan <DK *oğlancuk*, <*oğ+ul+an+çuk*), Çuv. *ulan ölan*, Uşak Ağzı *ölançık*, Kum. *Oğlan*, ET oğul, Kzk. *uğul* ~ *ul*, Krg. *ül*, Özb. *oğil*, Tat. *ul*, Yak. *uol* ~ *ogo* ‘çocuk’ <**og* ‘nesil’; Çuv. *hurıntaş ivil* ‘erkek yeğen’, Çuv. *uvil*, Çağ. *ogul*, Nog. *uwil*; Gag.; Tuv., Kırğ., Hak. *öl*; Yak. *uol*, **pk** > **kp**: boz ökpe bala (<**AT böz* ‘boz renk’, *ökpe* ‘öfke’ <ET *öpke* ‘ciğer’, *r²*> **z**: ikiz <**eki r²*, Çuv. *hur yerçin* ‘üvey kız’, **s** > **h**: ET singil, Bşk. *hiñli*, Bşk. *ükhiz* ‘öksüz’, **y** > **c** ~ **j** ~ **s**: Alt. keregi çok (‘gereği yok’), Yak. surus <*yurç*, ET *yaş* ‘taze, genç’ <**yāş* ‘genç’, Bşk. *yāş* ~ *yāş-yilkinsäk* [*yilkinsäk* <**ilk* ‘başlangıç’, *+in*, *+säk*], Bşk. *yāş üsmir* ‘delikanlı’ [*üsmir* <*ös-* ‘büyümek’ bk. Krg. *öşpürüm*], Karç-Balk. *caş* ‘oğul’, Kkp. *caş* ‘konuşanın dilinde oğul’ (Li 1999: 203); Kzk. *jas*, Krg. *caş*, Özb. *yāş*, Tat. *yāş* ~ *yāş üsmir*, Trkm. *yāş*, Uyg. *yaş*, yetkin ‘Gerekli olgunluğa erişmiş olan (kimse).’, Kzk. *jetkinşek* ‘delikanlı’, Trkm. *yetginçek* ‘delikanlı’, ET *yigit*, Bşk. *yigit*, Kzk.-Uyg. *jigit*, Krg. *cigit*, yardımcı ‘Yardım eden kimse.’, Başk. *yädemsi* ‘kalfa’, Kzk. *järdemşi* ‘kalfa’, Tat. *yärdemçi* ‘kalfa’.

3.2. Yapım Ekleri:

3.2.1. Addan Ad Türeten Ekler: **+cA**: bit-mi-yesi+ce, yumur+ca+k <ET **yumbur* ‘yuvarlağımsı nesne’, *+ca* ‘benzetme eki’, *+ak* ‘pekiştirme edati’ <ET *yum-*; **+CI**: en+çi uul <**añçı oğul*, *añ* ‘av, mirastaki pay’, *añçı* ‘avcı’, kal-it+çı, kömek+çı, sırgal+çı, tok-mak+çı, yardım+çı; ken+je <ET *kängçi*, tok-mak+çı <*tokmakçı* <*tok+u-mak+çı*; **+CIk**: cımcime <**çim* ‘az, küçük, olgunlaşmamış’, *+ci_k* ‘küçültme’, *+me* ‘pekiştirme’; kıvrır+cık, oğul+cuk, tosun+cuk; **+ç**: ekige oylanğan ege+ç; **+bA**: tom+ba+lak <**tom* ‘yuvarlak’; **+dak**: boy+dak; **+DAş**: ata+las ini <ata+daş ini, em-ik+daş, ka+daş <**ka* ‘akraba’, kar+deş <ET *karındaş*, koş-un+daş <*koş-un* ‘saf, askerlik dizisi’ +daş, kur+daş; **+Dİr**: ön+dir+şin <*öndir* ‘güzel’, +tur-ur, +şin ‘hayvan adları yapar’, <**ön* ‘görünüm’; **+DURUk** / **+DİrIk**: oğul+duruk (Hazar 2003: 44); **+In** <+**An**: buv+ın <*buvin* <ET *buğun* ~ *bod+an*, kız+an <**kız+an*, oğl+an+gu <*oğ+ul+an+gu*, toram+an <*torum* ‘deve yavrusu’ şekli +an ekiyle genişlemiş, yetm+en <*yetmen* <*yetim+en* <Ar. *yatı m*; **+(U)k**: bebe+k, boncu+k, bova+k, böce+k <**böcü*, bücür+ük, göde+k <*göde* ‘kısa boylu’, öğ+ük, yumur+ca+k; **+kay**: imır+kay bala <*ımur-cımur* ‘karıncalanma’, *ımurkay* ‘pembe; **+IAk**: tom+ba+lak <**tom* ‘yuvarlak’; **+II**: araştırma görev+li+si, delikan+lı, küçük+lü büyük+lü, sev-gi+li, sidik+li hallaç, sirke saç+lı, ürün+li, yakışık+lı, yavuk+lu; kus+tı <*kuştı* <**kuçtı* ‘dost, arkadaş’ <*kuçlu*; **+IIk**: çav+luk, evlat+luk <Ar. *tt evlād +lık*, kav+luk, oğul+luk, ufak+luk, ur+luk, yuv+luk; **+mA**: cımcime <**çim* ‘az, küçük, olgunlaşmamış’, *+ci_k* ‘küçültme’, *+me* ‘pekiştirme’; **+mAn**: deliş+men; **+rI**: yav+ru <ET **yavriğ* ‘zayıf şey, zavallı’ <**yav* ‘kötü’; **+sIz**: bacak+sız, ök+süz; **+ş**: bebi+ş; **+şIn**: ön+dir+şin <*öndir* ‘güzel’, +tur-ur, +şin ‘hayvan adları yapar’, <**ön* ‘görünüm’; **+tal**: ör-im+tal <*örim+tal* <**ör-üm*; **+Ut**: döl+üt; **+y**: keke+y <Far. *kākā* ‘zenci, köle; büyük erkek kardeş’; **+z** <*r²*: baldı+z <*balu* ‘küçük erkek kardeş’, iki+z. .

3.2.2. Fiilden Ad Türeten Ekler: **-(G)An** / **-yAn**: azrabıl-ğan öl, bir doğ-an+ın kızı, danadög-en, doğ-an <DLT *toğ-* ‘meydana çıkmak’, *-gan* ‘fiilden sıfat yapan ek’; dola-n-an, üç doğ-an, er-gen <Kıp. T. *ergen* ‘bekâr erkek’, -gen ‘geçmiş saman sıfat-fiil eki’ <ET *är-* ‘ulaşmak’, yeni doğ-an; kari-yen kızardış <*kari-gen+ler*; **-(y)AsI**: bit-mi-yesi+ce; **-Ak**: kaz-ak <**kaz-* ‘avarelik etmek, başı boş gezmek’; **-Ar**: izbas-ar; **-Ay** <**-AğU**: güv-ey <ET *küdegü* <ET *küd-* ‘beklemek’ <**kü-* ‘davet etmek’; **-dIk**: saçı bit-me-dik yetim, tuwdık; **-gl**: sev-gi+li <ET **süb-gli* <ET *süb-* ‘sevmek’; **-GIIn**: yet-kin; **-h**: salla-h <*salla-* ‘bırakmak’; **-Ik**: em-ik+daş, yakış -ik+lı; **-Im** / **-Um**: ör-im+tal <*örim+tal* <**ör-üm*, ös-pür-üm <T *ös-* ‘büyümek’; **-In** / **-Un**: yak-ın <ET *yak-* ‘yaklaşmak’; koş-un+daş <*koş-un* ‘saf, askerlik dizisi’ +daş; **-It**: kal-it+çı; **-I**: oku-l çocuğu; **-mA**: ara-ş-tır-ma görev+li+si,

besle-me, doğ-ma, ol-ma, fir+la-ma, yeni yet-me; **-mAk**: tok-mak+çı <tokmakçı <tok+u-mak; **-mAn**: eder-men <DLT eder- 'aramak, takip etmek, kovalamak'; **-mAz** <ma-r²: yara-maz; **-mİş**: otrul-mış kız; **-ncl**: öğre-nci; **-ş**: oyn+a-ş <oyun+a-ş; **-z**: hay+la-z <*aylan- 'dönmek', ^hay+la-z, -z fiilden sıfat yapan, işlek olmayan bir ek.

3.2.3. Fiilden Fiil Türeten Ekler: **-ir-**: bit-ir-im; **-mA** / **-mI-**: bit-mi-yesi+ce, saç bit-me-dik yetim, yara-maz <yara-ma-r²; **-n-**: dola-n-an; **-pür-**: ös-pür-üm <T ös- 'büyüme', -pür- = -kür- 'çatı eki', +üm; **-ş-**: ara-ş-tır-ma görev+li+si; **-t-**: ara-ş-tır-ma görev+li+si;

3.2.4. Addan Fiil Türeten Ekler: **+A-**: oyn+a-ş <oyun+a-ş; **+IA-**: eki+ge oy+la-nñan egeç, fir+la-ma, haylaz <*aylan- 'dönmek', ^hay+la -z; **+Ø-** <**+I-** <**+U-**: tok-mak+çı <tokmakçı <tok+u-mak.

3.3. İşletme Ekleri:

3.3.1. İyelik Ekleri: **+(O)m** / **+(U)m**: ağıç+em, göz+üm+ün nuru, kendi çocuğ+um, öz evlad+ım, karağ+ım; **+(s)I** / **+(s)U**: ana kuzu+su, araştırma görevli+si, bayram çocuğ+u, bir doğanın kız+ı, bisküvi çocuğ+u, çiçek çocuklar+ı, elin çocuğ+u, eşek sıpa+ı, eşek oğul+u eşek, ev kız+ı, evin böceğ+i, evin çiçeğ+i, evin meyve+si, evin neşe+si, ev+in ocağı, evkız+ı, gözümün nur+u, güz nebi+si, ilk göz ağrı+ı, kazandib+i, kereg+i çok, kuş cücüg+ü, mektep çocuğ+u, muhallebi çocuğ+u, nur top+u, okul çocuğ+u, orospu çocuğ+u, saç+ı bitmedik yetim, saç+ı uzun aklı kısa, sokak çocuğ+u, sokak kız+ı, sünnet çocuğ+u, süt kuzu+su, şehir çocuğ+u, zamane çocuğ+u, saç+ı bitmedik yetim.

3.3.2. Ad Durum Ekleri: **+GA**: eki+ge oylanñan egeç; **+(n)In** / **+(n)Un**: bir doğan+ın kızı, el+in çocuğu, ev+in böceği, ev+in çiçeği, ev+in meyvesi, ev+in neşesi, ev+in ocağı, gözüm+ün nuru.

3.3.3. Çokluk ve Aidietlik Ekleri: **+IAr**: çiçek çocuk+lar+ı; **+kU** / **+KI**: dünkü çocuk.

3.4. Birleşik Sözcükler:

3.4.1. İki Sözcükten Oluşan Birleşik Sözcükler: Aga-ini, aka-uka, deli divane, küçükü büyüklü.

3.4.2. Birleşik Yazılan Sözcükler: Babayığit, bozbala, danadögen, delikanlı, evkızı, elkızı, izbasar, kabadayı, kazandibi, kardeş <karında+eş, kızbozbala, koşunda <koşunda+eş, neveside <Far. nev 'yeni' + reside 'yetmiş', nimkâr <Far. nî m 'yarı' + kâr 'iş', süt kız, şehzade, telekız, terütaze.

3.4.3. Tamlamalar:

3.4.3.1. Belirtisiz Ad Tamlaması: Ağu kurdu, ana kuzusu, araştırma görevlisi, bayram çocuğu, bisküvi çocuğu, çalı kuşu, çiçek çocukları, eşek sıpası, göz bebeği, güz nebisi, ilk göz ağrısı, kuş cücügü, mektep çocuğu, muhallebi çocuğu, nur topu, okul çocuğu, orospu çocuğu, sokak çocuğu, sokak kızı, sünnet çocuğu, süt çocuğu, süt kuzusu, şehir çocuğu, zamane çocuğu.

3.4.3.2. Belirtili Ad Tamlaması: Evin böceği / e. çiçeği / e. meyvesi / e. neşesi / e. ocağı, elin çocuğu, gözümün nuru.

3.4.3.3. Sıfat Tamlaması:

3.4.3.3.1. İki Sözcükten Oluşan Sıfat Tamlamaları: Azrabılğan öl, balañ jigir, dünkü çocuk, ençi uul, ımrıkay bala, iki doğan, ilk gençlik, kariyen kızardaş, keregi çok, küçük bey, küçük hanım, otrulmuş kız, sidikli hallaç, sirke saçlı, urı oğul, üç doğan, yad oğul, yavru kuş, yeni doğan, yeni yetme.

3.4.3.3.2. Üç Sözcükten Oluşan Sıfat Tamlamaları:

Boz ökpe bala, ekige oylanñan egeç, eşek oğlu eşek, eşilik kız oğul, kız oğlan kız, saçı itmedik yetim, saçı uzun akli kısa.

4. Alınma Sözcükler: Açı <Moğ. *açı*, aga <Moğ. *aka*, agu <Çin. *ā gū*, ah <Ar. *ahī*, ahfat <Ar. *ahfād*, akl <Ar. *‘akl*, asistan <Fr. *assistant*, aşık <Ar. *‘āşīk*, ayal <Ar. *‘ayāl*, azimet <Ar. *‘azimet*, bacak <O Far. *pāçak*, bahadır <Far. *bahādūr* <Moğ. *baga+tor*> batır, bakir <Ar. *bākir*, bakire <Ar. *bākire*, balığ <Ar. *bālīg*, beççe <Far. *beçe*, bekâr <Ar. *bekār* ‘hiç evlenmemiş, ergen kimse’, bızdık Argo <Erm. *bızdig*, birader <Far. *birāder*, bisküvi <Fr. *biscuit*, böle <Moğ. *böle ~ bülü*, cahil <Ar. *cāhil* ‘bilgisiz’, cenin <Ar. *cenīn*, civan <Far. *civān*, comba <Ar. *cāmūs*, cuortu <Moğ. *icağurtu*, çakal <Far. *şagāl*, çirak Far. *çerāğ*, çi’irzi <Far. *h’āharzāda*, çoni Argo <Çing. *çoni*, damat <Far. *dāmāt*, dava <Ar. *da’vā*, dügane <Far. *dū-gāne*, ebna <Ar. *abnā*, embesil <Fr. *imbécile*, embriyo <Fr. *embryon*, evlat <Ar. *evlād*, etfal <Ar. *etfāl*, ferik <Ar. *ferīk*, ferzent <Far. *ferzend*, fidil <Ar. *tīfl*, filinta <Alm. *flinte*, fistuk <Ar. *fustuq*, fidan <Yun., filiz <Yun., hafit OT <Ar. *hañ d*, hayta <Ar. *hayta*, ibn <Ar. *ibn*, iki doğan Lehç. <Rus. çeviri *dvoyúrodnıy*, jígolo <Fr. *gígolo*, jön <Fr. *jeune*, kahraman <Far. *kahramān*, kalfâ <Ar. *halīfe*, kekey <Far. *kākā*, kereta <Yun. *kheraton*, kerime <Ar. *kerīme*, kopil <Rom. *copil*, köpün <Moğ. *köbün ~ kübegün*, kuka <Çin. *kaka*, *kunçuy* <Çin. *kung-chu*, kuzen <Fr. *cousin*, kuzin <Fr. *cousine*, levent <Far. *levend*, lala <Far. *lāla*, mahdum <Ar. *mahdūm*, mektep <Ar. *mekteb*, miras <Ar. *mī rās*, muavin <Ar. *mu’āvin*, muhallebi <Ar. *haleb*, muzır <Ar. *muñir*, naaday <Moğ., nebire <Ar. *nebīr*, nebise <Ar. *nebī se*, nesil <Ar. *nasl*, nesep <Ar. *neseb*, netirge <Ar. *natī ca*, nevale <Ar. *nevāle*, neveste <Rus., nevreside <Far. *nev + resī de*, nimkâr <Far. *nī m + kâr*, nokta <Ar. *noқта*, nur <Ar. *nūr*, omak <Moğ. *omağ*, orospu <Far. + T *rūspī*, paşa <Far. *pādi+şāh* <E Far. *pāti*, pedo <Fr. *pédo*, pehlivan <Far. *pehlevān*, piç <Far. *pī ç*, piliç <Yun. **pulisı*, prematüre <Fr. *prématuré*, prens <Fr. *prince*, prenses <Fr. *princesse*, pur <Far. *pūr*, püser <Far. *püser*, reşit <Ar. *reşī d*, rüşeym <Ar. *ruşeym*, sabı <Ar. *şabī*, saçı uzun akli kısa <Ar. *‘akl*, safınaz <Ar. + Far. *şāñ + nāz*, seme <Far. *seme*, serseri <Far. *serserī*, sibt <Ar. *sibt*, sigar ~ sigar <Ar. *şigar*, sidikli halıaç <Ar. *hallāç*, sokak <Ar. *zukāk*, sop <Ar. *şulb*, soy <Çin. *so*, sunnen <Çin. *sūn*, sunzi <Çin *sūnzi*, sübyan <Ar. *şibyān*, sünnet <Ar. *şunnet*, süyek <Moğ. *sūñük*, şabi <Çin. *sha-mi*, şakirt <Far. *şāğirt*, şebab <Ar. *şebāb*, şebek <Ar. *şebbāk*, şehir <Far. *şehr*, şehzade <Far. *şeyhzāde*, talebe <Ar. *talēbe*, taze Far. *tāze*, telekız <Fr. *téle*, tertip <Ar. *tertī b*, terütaze <Far. *ter + tāze*, tıfil <Ar. *tīfl*, tinerci <İng. + T *thinner*, tohum <Far. *tohum*, torun <Erm. *t’oñn*, tüvenşer <Moğ. *toğonçer*, unık <Rus. *vuñçka*, urdus <Moğ. *uridus*, üç doğan <Rus. çeviri *trojúrrodnıy*, ürünlü <Moğ. *üre*, vâris <Ar. *vārī s*, velet <Ar. *veled*, yetim <Ar. *yetī m*, zade <Far. *zāde*, zamane <Ar. + T *zamāne*.
Ar. (61), Far. (34), Fr. (13), Moğ. (12), Çin. (6), Yun. (4), Rus. (3), Erm. (1), Rom. (1) ve Çing. (1).

5. Hayvan Adları İle İlgili Sözcükler: Ağu kurdu, ana kuzusu, bala ‘kuş veya hayvan yavrusu’, beççe ‘insan veya hayvan yavrusu’, *béslemek* ‘hayvan doyurmak, yem vermek, semirtmek, terbiye etmek’, bit (Argo <a. *bit+i*), *bota* ‘deve yavrusu’, comba (<Ar. *cāmūs* ‘camız, manda’), *çağa* ‘kuş yavrusu’, çakal (<Far. *şagāl* ‘sürü halinde yaşayan kurttan küçük bir yaban hayvanı’), çalı kuşu, *çocuk* ‘domuz yavrusu’, çoluk ‘bildirincin kuşu’, enik ‘köpek yavrusu’, ençi uul (Alt. <**añçı oğul*, *añ* ‘av, mirastaki pay’, *añçı* ‘avcı’), eşek sıpası, eşek oğlu eşek, evin böceği, ferik (<Ar. *ferīk*) ‘halk ağzında piliç’, genç (<ET *kenç*) ‘genç, çocuk, her hayvanın küçüğü’, here (Der. Söz.) ‘sincap’, kereta (<Yun. *kheraton* ‘boynuz’dan), kerkenez (Zoo. *Falco tinnunculus*), kuş cücüğü, manık ‘kedi yavrusu’, meri (Der. Söz. ‘dişi keklik’), oğul II ‘arıların baharda çıkardığı yavrular’, öndirşin (+şin daha çok hayvan adı türeten ek), *seme tavuk* ‘ahmak kimse’, sirke saçlı ‘sirke: bit yavrusu’, sülün (Zool. *phasianus colchicus*), süt kuzusu, şebek (<Ar. *şebbāk*, Zool.), timsah, toraman (Der. Söz. *torum* ‘deve yavrusu’), tosuncuk, yavru kuş, yavşak (Argo <ET **yavısı* ‘bit yavrusu’), zorık Niğde ağzında ‘piliç’.

6. Sonuç:

Çocuk ve gençlikle ilgili sözcüklerde *soy*, *akrabalık*, *bebeklik*, *çocukluk*, *ilk gençlik*, *gençlik*, *yetişkinliğe hazırlık* olmak üzere 7 safha görülmektedir. Kız çocuklarıyla ilgili sözcüklerin sayısı 52, erkek çocuklarıyla ilgili sözcüklerin sayısı 164’tür. Ne yazık ki bu oran kız çocuklarına daha az değer verildiğini gösterir. Yine *keregi çok* ‘gereği yok’ (kız çocuk) örneği bize *eksik etek*, *saçı uzun akli kısa*, *avretin çoğulu olan avrat* gibi kadın ve kızlara noksanlık atfeden bir olumsuz anlayışı yansıtmaktadır. Bu anlayış muhtemelen cahiliyet dönemi Araplarından kalmadır. Kız maddesinde güzel Türkçemizin

tarihi döneminde geçen dizelerden de anlaşılacağı gibi, kız *silig* ‘temiz’ ve *oglagu* ‘nazik’ sıfatlarıyla anılır. Kız çocuğu geleceğin annesi ve sevgilimizdir. Hatta al bayrağımız bile kurtuluş savaşında *kaşlarını çatan* bir sevgiliye benzetilmiştir. Bu değerlendirmeden sonra yaptığımız dil incelemesini kısaca gözden geçirelim:

Türk dili tarihine ait bazı (b> v, d> y, ğ> ğ ~ v ~ Ø, ng> ñ> y, oğu> uØu> uu, pk> kp, y> c ~ j ~ s) temel ses değişiklikleri çocuk ve gençlikle ilgili kelimeler de de görülmektedir. Benzetme, küçültme, kuvvetlendirme ve pekiştirme (+ca, +cik, +(U)k, +me) ekleri çocuk sevimliliğini ifade etmeye yardımcı yapım ekleridir. Yine -(G)An, -(y)As, -Ar, -dlk, -mlş sıfat-fiil ekleriyle çocukla ilgili sözcükler türetilmiştir. Ayrıca -ir-, -n-, -pür- = -kür-, -ş-, -t- çatı eklerinin de bu sözcüklerde kullanıldığına tanıklık etmekteyiz. +(I)m / +(U)m, +(s)I / +(s)U, +GA, +(n)In / +(n)Un, +LAr, +kU / +KI çekim ekleri de incelediğimiz sözcüklerde kullanılmıştır. Kelime grubunda ise en çok *belirtisiz ad tamlaması* ve *iki sözcükten oluşan sıfat tamlamaları* dikkat çekicidir. Alınma sözcüklerin sayısı azdan çoğa doğru şöyle sıralanmaktadır: Ar. (61), Far. (34), Fr. (13), Moğ. (12), Çin. (6), Yun. (4), Rus. (3), Erm. (1), Rom. (1) ve Çing. (1).

Hayvan adları ile ilgili sözcüklerin çocuk adlarında kullanılması ise ayrı bir özelliktir. Kısacası Türkçemiz yaşadığı her iklime uygun bir gül bahçesi açmıştır. Bize düşen bu gülistanda yaşamasını bilmektir.

Sözcük Listesi:

abaga (Özb. *àbàga*) “Torununun torunu, uzak torunlar.” (Li 1999: 224).

abla “1. Bir kimsenin kendinden büyük olan kız kardeşi. 2. Büyük kız kardeş gibi saygı ve sevgi gösterilen kız veya kadın.”: “*Ne vefalı komşumuzdun sen Fahriye abla.*” -A. M. Dıranas, Bşk. *olo apay*, Kzk. *apa*, Özb. *àpà*, Tat. *olı apa*.

açı (Alt. *açı* <Moğ.) *açı karındaş* ‘ağabeyin oğlu’, *açı sıyın* ‘ağabeyin kızı’ (Naskali 1999: 20).

afacan (<*ivecan ‘aceleci’ <ET év- ‘acele temek’), “Zeki ve yaramaz (erkek) çocuk, ele avuca sığmayan çocuk.” (Nişanyan 2003: 5).

aga-ini (Özb., Uyg. *aga-ini*<Moğ. + T *ağa* ‘ağabey’, *ini* ‘küçük kardeş’) “Erkek kardeşler.”, Tuv. *ha-duñma*, bk. *aka-uka*, *duñma* (Li 1999: 39, 40).

agu (Sal. <Çin. *ā gū* ‘hala, görümce’) “Hala oğlu.” (Li 1999: 39, 40).

ağabiye (Çuv.) *ağabiye* “Hala kızı.” (Li 1999: 188).

ağičem (Uyg.) “1. Abla. 2. Bayan.” (Necipoviç 1995: 4).

ağu kurdu “Tırtıla benzediğinden çocuğa da ağu kurdu denir”, bk. Der. Söz. *ağu* ‘zehir, susam tarladayken dadanan tırtıl’.

ah (<Ar. *ahī*) *ah* “Erkek kardeş.” (Tar. Söz. III: 1501).

ahfat (<Ar. *ahfād* [çoğulu *hafī dī*]) “Oğul oğulları, torunlar”.

ahtug (OT *ahtug*) “Torun.” (Li 1999: 216).

aka-uka Ağabey ve küçük kardeş, kardeşler.” Özb. *ākā-ūke*, Uyg. *aka-uka*, bk. *aga-ini*.

akl-i balığ (<Ar. ‘*akl-i bālīg*’) “Ergin kimsenin hali.” (Devellioğlu 1997: 29), *özünü bilmek* ‘büluğ çağına gelmek’ (Der. Söz. IX: 3324).

alpagu (ET KTK₇) “Cesur savaşçı, yiğit savaşçı” (Tekin 1988: 118), müteradifi *yılpagut* “Cesur savaşçılar, yiğit savaşçılar” (BKD₃₁) (Tekin 1988: 186).

ana kuzusu “1. Pek küçük kuçak çocuğu. 2. Sıkıntıya, güç işlere alışmamış, nazlı büyütülmüş çocuk veya genç.”

apalak “Tombul, gürbüz, iri, (bebek ve küçük çocuk)”.

araştırma görevlisi “Yüksek öğretimde öğretim üyeliğinin ilk basamağı, asistan.”

asistan (<Fr. *assistant*) “1. Yardımcı. 2. Yüksek öğretimde öğretim üyeliğinin ilk basamağı.”

aşıқтаş (<Ar. + T, ‘*āşīk + da + eş*’) “Birbiriyle seven erkek ve kadından herbiri”, bk. *oynaş, sevgili*.

atalas ini (Kkp.) “Yaşça küçük kuzen.”

ati (S Uyg. *ati ~ hati*) “Erkek torun.” (Li 1999: 206).

au (Sal.) “Oğul.” (Li 1999: 203).

aya (Özb. <ET *ana*) “Torunu olamamış, geniş anne.” Alt. *ed’e* ‘abla’, Nog. *äye* ‘nine’ (Li 1999: 70).

ayal (OT ‘*ayāl* ‘çocuk’ <Ar. ‘*ayāl* ‘kadın’) “Çocuk, oğul.” (Li 1999: 201), DK ‘*ayāl* ‘oğul’ (Kaçalın 2006: 308), Osm. T *evlād ü tyāl* “çoluk, çocuk”.

azimet (<Ar. ‘*azimet* ‘gidiş’ <Ar. ‘*azī m* ‘bir işte engelleri yenme kararı’), Krg. *azamat* ‘yiğit, babayiğit’, Özb. *azämät* ‘delikanlı’, Uyg. *azimät* ‘delikanlı’, Kzk. *azamat* ‘vatandaş’ [*azamat* ‘genç, delikanlı’, *er azamattar* ‘gençler’ (Hazar 2005: 377)].

azrabılğan öl (Çuv.) “Üvey oğul.” (Li 1999: 84).

babayiğit “Yürekli, kendisine güvenilebilecek, güçlü, kuvvetli, korkusuz (kimse).”: “*Yeni yetişen babayiğitler orasını er geç uğranılacak bir menzil sayarlardı.*” -Y. K. Beyatlı.

bacaksız (<O Far.+T *pāçak* ‘ayakçık, hayvan ayağı’ [<Far. *pāçe* ‘ayakçık, hayvan ayağı, pantolon bacağı <*pāy ~ pā* ‘ayak’ <O Far. *pāi* = Ave *pādha* (Nişanyan 2003: 342) = Sümerceye geçmiş Türkçe kelimede *pağak+ur² ~ phağak+ur²*> ET *adak*] +sız ‘yokluk eki’) “Yaşından büyük işlere kalkışan çocuklara ünlem olarak söylenen bir söz”.

bacı “Kız kardeş.”, bk. *siñil*.

bağa (ET BKD₁₄) “Küçük (rürbe ve unvanlarda).”

bağır (<ET *bagır* ‘karaciğer; dost, akraba’) “Kardeş.”, Kzk. *bavır*, Krg. *boordaş*.

bahadır (<Far. *bahādir* <Moğ. *bağa+tor*> batır, batur), “Yiğit, savaşlarda kahramanlık gösteren kişi”.

bakır (<Ar. *bākīr*) “Cinsel ilişkide bulunmamış erkek.”

bakire (<Ar. *bākīre*) “Cinsel ilişkide bulunmamış kız oğlan kız.”: “*Bu mahallede bakire kızları bakkal dükkanına bile yollayamıyorlar.*” -P. Safa.

bala (<ET *bala* ‘kuş veya hayvan yavrusu’) “Çocuk, körpe yavru.”, Der. Söz. *bala+k* ‘manda yavrusu’, Uyg. *mala+y+lar* ‘evlat’, Bşk. *malayzar*, Çuv. *pala*.

balapan (Kzk.) “Yavru.”: “*balapan şıq-*” ‘yuvadan yavru çıkmak’ (Hazar 2005: 377).

balañ jigit (Kzk.) “Gençlik.” (Hazar 2005: 377).

baldız “Erkeğe göre karısının kız kardeşi.” Yak. *balıs* ‘kardeş’ < **bāltız* (Vasiliev 1995: 144), Dol. *balı* ‘küçük erkek kardeş’ (Li 1999: 170).

balığ (<Ar. *bāliğ, būlūğ*’ dan) “Bülüğa eren, reşid.” (Devellioğlu 1997: 86).

bayram çocuğu “1. Bayram dolayısıyla süslenmiş, donatılmış, sevinçli çocuk: *Hacı Arif Efendi bir bayram çocuğu gibi yerinde duramıyordu.* -Y. K. Karaosmanoğlu. 2. Bayram Günü doğmuş çocuk: *Kardeşim 23 Nisanda doğduğu için ona bayram çocuğu diyorlar.*”

batın (<Ar. *batn*, sos. mec.) “Kuşak”: “*O, dördüncü batından dedesi oluyor.*”, bk. *göbek*.

bebek (< **bébé* ‘taklidî ses, onomotophe’, +k ‘küçültme ve pekiştirme bildiren ek, intensive’) “Emzirme dönemindeki küçük çocuk.”, Hlk. *bebe*, Kzk. *böpe*, Krg. *böbök*, Trkm. *bääbek*, Uyg. *bovak, bebe torağı* ‘öllük’ (Der. Söz. IX: 3332).

bebiş “Çocuk dilinde bebek.”, Bşk. *bāpis*.

beççe (<Far. *beçe*) “İnsan veya hayvan yavrusu.”, *beççe-i nev* ‘yeni doğmuş çocuk’, *beçe-bāz* ‘çocukla oynayan’, *beçedān* ‘rahim, dölyatağı’, *beçe-dār* ‘yavrusu olan, hamile’, *beçe-gān* ‘yavrular’ (Devellioğlu 1997: 75), Çul., Hak., Şor. *pice < pidze, pācā* ‘abla’ < *biçe*, Çuv. *huritaş piççe* ‘yaşça büyük kuzen’ (Li 1999: 175, 189); Özb. *ämäkiväççä* ‘amca çocuğu, yeğen’.

bekâr (<Ar. *bekār* ‘hiç evlenmemiş, ergen kimse’) “Evlenmemiş olmak.”: “*Genç adamsın, bekâr kalacak değilsin ya.*” -M. Ş. Esendal.

besleme (<ET **béslemek* ‘hayvan doyurmak, yem vermek, semirtmek, terbiye etmek’, Far. *bes* ‘bol, kâfi, doyurucu’ sözcüğünden alıntı olasılığı tartışılmıştır, bk. Nişanyan 2003: 48, [Kıp. T *bestle-*, *besle-*, *bisle-*; Tar. Söz. *beslengi* ‘besleme, evlatlık’, *besirek* <Far. *bışerāk* ‘tüylü, besili erkek deve’, *beslü* ‘besili’; Der. Söz. *beslek*, *béslek*, *beslegen*, *besleh*, *beslengi*, *beslenki*, *beslenti* ‘besleme, hizmetçi, uşak; evlat’]) “Evlâtlık olarak alınan, ev işlerinde çalıştırılan hizmetçi küçük kız çocuğu.”

beşik (<E Uyg. *bişik* ~ *böşik* ~ *büşük*) “Dosta, akraba, sevgili.”: “*Büşük körtük*”, ‘sevgili’ (Li 1999: 39, 44).

birdık “Kısa ve tıknaz.”, halk ağzında çocuklar için kullanılan bir sözcüktür.

bızdık (Argo <Erm. *bızdıg*) “Çocuk, yeni yetme.” (Aktunç 2002: 57).

birader (<Far. *birāder*) “Erkek kardeş.”, Özb. *birādār*.

bir doğanın kızı (Tat. *birtuğannıñ kıztı*) “Kız yeğen.” (Li 1999: 210), bk. *eki*, *iki*, *ikiz*, *üç* ile başlayanlar.

bisküvi çocuğu (<Fr. + T *biscuit* ‘pasta türü’, *çocuk*+u), “Şehirde yetişmiş, kibar çocuk.”, bk. *muhallebi çocuğu*.

bit (Argo <a. *bit+i*) “Küçük çocuk” (Aktunç 2002: 37).

bitirim “Yaman, zeki, çok beğenilen, iş bitirici delikanlılara, kızlara ve çocuklara denir.”

bitmiyesece “Halk ağzında küçük kız çocuklarını severken kullanılan bir sevgi sözcüğü.”

bolokcot (Krg.) “Kız tarafının torununun torunu.” (Li 1999: 224).

boncuk (<ET *boncuk* ~ *moncuk* <**monç* ‘boyna takılan inci gibi kabarık, yuvarlak süs eşyası <**boy* ~ *bod*+*n*+*ç*+*a* ‘benzetme ve küçültme eki’, +*u* k ‘küçültme eki’ [Azr. *muncug*, Trkm. *mōncuk*; Kzk. *monşaq*, Kır. *monçok*, Özb. *munçaq*, Uyg. *monçak*; Başk. *muyınsa*, Tat. *moyınça*; Der. Söz. *bonci* ‘fino köpeği’, bk. *boduk* vb. ‘deve yavrusu’, *bödük* ‘küçük çocuk’]), “Mecaz anlamıyla küçük çocuklar için kullanılan bir sevgi ifade eden sözcüktür.”

bota (OT <*bota* ‘deve yavrusu’) “Oğul” (Li 1999: 202).

boydak “Bekâr.” Bşk. *buyzak*, Kzk. *boydak*, Kırğ. *boydok*, Özb. *boydāk*, Tat. *buydak*, Trkm. *boy*, Uyg. *boydak*.

boz bala (Kzk.) “Delikanlı, yiğit.” (Koç 2003: 68).

boz ökpe bala (<*AT *bōz* ‘boz renk’, *ökpe* ‘öfke’ <ET *öpke* ‘ciğer’, <ET *bala* ‘kuş veya hayvan yavrusu’) “Genç çocuk.” (Hazar 2005: 386).

bozlak (*bozlak* ‘acıklı türkü’ <DLT *bozla-* ‘ses vermek’) Kzk. *bozdağ* “1. Genç, yiğit, delikanlı. 2. Devenin tüyleri döküldükten sonra yerine çıkan yeni tüy. 3. Ayı balığı (fok) yavrusu.” (Koç 2003: 68).

bozo (Der. Söz.) Arhavi, Rize ağzlarında “Kız.”, Güney-doğu ağzlarında “Sarışın erkek çocuk.”

bovak (Uyg. *bowa+k*) “Küçük kardeş.”

böcek Halk ağzında *böcü*, Der. Söz. *böci*, “Küçük çocuk.”

böle (De. Söz. <Moğ. *böle* ~ *bülü*) “Kuzen ve Kuzin.”, Kzk., Kkp. *böle*, Krg., Alt. *bölö*, Hak., Şor. *pöle* (Li 1999: 182).

buvın (T Lhç. <DLT *buvin* <ET *buğun* ‘kavim, ulus’) “Göbek, nesil.” Bşk. *bıvın*, Kzk. *buvın*, Tat. *bun.*, Krg. *mün*.

bücürük Halk ağzında “Ufak tefek çocuk anlamında kullanılan bir sevgi sözü.”

büdük (Der. Söz.) “Çelimsiz, zayıf çocuk.”

Şahıs İsimleri: (Erkek çocuklara konulur.) bala, balaban, balabey, balaman, balamir, balatekin, balatürk, boz bala, gökçebala, gökçebalan, oğuzbala, özbala.

cahil (Hlk. *cahil* <Ar. *cāhil* ‘bilgisiz’) “Deneysiz, genç, toy (delikanlı veya kız):” “*Kusura bakmayın cahildir.*”, Trkm. *cahıl* ‘delikanlı’.

cadaloz Halk ağzında “Yaramaz kız çocuğu.”

ceka (S Uyg.) “Kuzen.” (Li 1999: 188).

cenin (<Ar. *cenīn*) “Dönlüt, karındaki çocuk”, *işkāt-ı cenīn* ‘çocuk düşürme’ (Devellioğlu 1997: 164).

cılasun (Tar. Söz. *calasun*, *calasın*, *cılasın*, *carasun*) “Kahraman, babayiğit, gürbüz delikanlı.”: “*Ol gün cılasun beğ erenler döne döe savaş açtı.*” -Dede Korkut, (Tar. Söz. 1996: 767).

ciği (Trkm.) “Küçük kardeş; yaşça küçük olanlara okşayıcı seslenme biçimi.” (Li 1999: 165).

cillop “Parlak, pıprıl pıprıl.”, *cillop gibi* ‘parlak biçimde.’, Daha çok yakışıklı gençlere bu şekilde hitap edilir.

cimcime (<**çim* ‘az, küçük, olgunlaşmamış’, +*ci* ‘küçültme’, +*me* ‘pekiştirme’ [Der. Söz. *cimcime* ‘körpe yavru’]), “Küçük ve sevimli çocuk.”

civan (<Far. *civān*) “Genç.” bk. *jön*.

comba (<Ar. *cāmūs* ‘camız, manda’), Der. Söz. “İki ile dört yaş arasında erkek manda; yiğit güçlü kuvvetli çocuk.”

cuortu (Yak. <Moğ. *icağurtu* ‘asil’) “Kardeş.” (Li 1999: 166).

çağa (<OT *çağa* ‘kuş yavrusu’), [Der. Söz. *çağa* ‘çocuk’, *çağala-* ‘çocukça hareket etmek’, Elazığ ağzında *çağa çoluk davar doluk* şeklinde geçer], “Çocuk.”, Azr. *çağa* ‘bebek’, Özb. *çākalāk* ‘bebek’, Bşk. *bala-sağa* ‘evlat’, Kzk. *bala-şağa* ‘evlat’ [*şağa* ‘çocuk’ (29.25) <Kıp. T *çağa* ‘tüyü bitmemiş kuş yavrusu’ (Hazar 2005: 96)], Tat. *bala-çağa* ‘evlat’, Trkm. *bala-çāğa* ‘evlat’.

çakal (<Far. *şagāl* ‘sürü halinde yaşayan kurttan küçük bir yaban hayvanı’), “İç Anadolu ağızlarında ‘iş bilmeyen, acemi, toy’ anlamında kullanılır.”

çalı kuşu “Yerinde duramayan kız çocuğu için kullanılan bir sözcük.”: “*Bir gün, bu çocuk insan değil, çalı kuşu diye bağırmişti.*”
-R. Nuri Güntekin.

çavluk (Çağ. *çawluk*) “Erkek torun.” (Li 1999: 219).

çırak (Far. *çerāg*), “Zanaat öğrenmek için ustanın yanında çalışan çocuk”.

çitr (Argo) “Evlenilecek kız, erdemli kız.”, bk. *taze*.

çiçe (Çağ. <*içi + eçe) “Teyze, abla.” (Li 1999: 170).

çiçek (<ET *çéçek*, Argo) “İstek uyandıracak güzellikte genç (kız); genç (oğlan).” (Aktunç 2002: 79), *çiçek olmak* ‘yaşına, durumuna uymayan aşırı davranışlarda bulunmak.’, bk. *evin çiçeği*.

çiçek çocukları “Çağdaş toplumu eleştiren, özgürlük hareketlerini destekleyen, kendine özgü düşünceleri sergileyen gençlik kesimi.”

çinü (Sal. <Çin. *zhi nü*) “Kız yeğen.” (Li 1999: 215).

çi’irzi (Lhç.<OT <Far. *h’āharzāda*) “Erkek yeğen.” Sal. *çi’irzi*, Uyg. *ciārzi* (Li 1999: 208).

çocuk (<ET *çocuk* ‘domuz yavrusu, herşeyin küçüğü’) (Nişanyan 2003: 78), OT *çoçğa / çoçka / cocğa* ‘domuz yavrusu’ (Clouston 1972: 400), Tkm. *çoçka* ‘domuz’. Nog. *şoşka.*, Kazan Tat. *şuşka*, Bşk. *Suska*, Kzk. *şoşka*, KKlp. *şoşka*, Krg. *çoçka*, Özb. *çoçka*, Alt., Tel. *çoçko*, Şor. *şoşka*. Sag., Koy. *Soska*, Hak. *sosxa*. Eski çağlardan başlayarak kullanıldığı anlaşılıyor. Orta Türkçede *çocuk* ‘domuz yavrusu’ olarak geçer. Eski Kıpçakçada *çoçka* biçiminde göze çarpar. Mac. *disznó* (<*gyisznó*) sözünün Çuvaşça *sısna*’dan geldiğini biliyoruz. Çuvaşça *sısna* benzeşme (assimilation) yoluyla *sısna*’ya çevrilmiştir. Palinov *çuçka*’nın Çincece domuz yavrusuna verilen *çu* adıyla birleştirilemeyeceğini yazmıştır. (Eren 1999:96), *çocukla*- ‘doğurmak’ (Gülsevin 2002: 373).

- 1 . Küçük yaştaki oğlan veya kız: “*Çocuğun bir sütünesi vardı.*”- R. H. Karay.
- 2 . Soy bakımından evlat: “*Anası olacak bir kadın çocuğu omuzundan yakalamış.*”- B. R. Eyuboğlu.
- 3 . Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız, uşak: “*Çocuk köşeyi dönerken ana arkasından su içmeye gitti.*”- B. R. Eyuboğlu.
- 4 . Genç erkek.
- 5 . *mecaz* Büyüklükler arasında daha az yaşlı olan kişi.
- 6 . *mecaz* Büyüklere yakışmayacak biçimde düşüncesizce davranan kimse: “*Otuz yaşında ama hâlâ çocuk.*”- .
- 7 . *mecaz* Belli bir işte yeteri kadar deneyimi ve yeteneği olmayan kimse.

Deyim ve birleşik fiillerde çocuk: çocuğu olmak, çocuk aldırmaq, çocuk dergiciliği, çocuk dünyaya getirmek, çocuk düşürmek, çocuk edebiyatı, çocuk eğitimi, çocuk gibi sevinmek, çocuk kalmak, çocuk kılasığı, çocuk olmak, çocuk oluncağı haline gelmek, çocuk peydahlamak, çocuk sözlükleri,⁴ çocuk yapmak, çocuk yetiştirmek, ‘çocukla çocuk, büyükle büyük olmak’, çocuklar!, çocuklara maskara olmak, çocuklar başı Deli Ömer “çocukların oyunlarına karışmayı, onları başına toplayıp çocuksu işler yapmayı seven yaşlı adam”, çocukluk etmek, çocukluktan kurtulmak, çocuk tiyatrosu, çocukluğu tutmak, çoluk çocuk elinde kalmak.

Atasözlerinde çocuk: Çocuğun yediği helâl, yemediği haram. Çocuk Düşe kalka büyür. Çocuksuz Kadın meyvesiz ağaca benzer. Çocuktan al haberi.

Birleşik Sözcükler: bayram çocuğu, çiçek çocukları, çocuk aklı, çocuk bahçesi, çocuk bakıcı, çocuk bakıcısı, çocuk bezi, çocuk bilimci, çocuk bilimi, çocuk dili, çocuk doktoru, çocuk edebiyatı, çocuk eğitimi, çocuk felci, çocuk giysisi, çocuk hakları, çocuk hastahanesi, çocuk hastalıkları, çocuk işi, çocuk karakolu, çocuk kitapları serisi, çocuk mahkemesi, çocuk odası, çocuk oluncağı, çocuk oyunu, çocuk romanları, çocuk ruhlı, çocuk ruhluluk, çocuk sempozyumu; çocuk teması (Sucu 2002); çocuk tiyatrosu, çocuk vakfı, çocuk yuvası, çocuk zammı, çocukça fikirler, çocukça laflar, çoluk çocuk, dünkü çocuk, köprü altı çocuğu, kucak çocuğu, mektep çocuğu, muhallebi çocuğu, okul çocuğu, orospu çocuğu, sokak çocuğu, sünnet çocuğu, süt çocuğu, üvey çocuk, zamane çocuğu.

Türemiş Kelimeler: Çocukcağız, çocukça, çocuklama, çocuklamak, çocuklaşma, çocuklaşmak, çocuklaştırma, çocuklaştırmak, çocuklu, çocukluk, çocuksu, çocuksuluk, çocuksuz, çocuksuzluk.

İkilemeler: Çağa çoluk, çoluk çocuk, çoluklu çacuklu.

Yayınlar: Çocuklarımıza Neşideler -A. Ulvi Elöve, Çocuk Şiirleri -İ. Alâattin Gövsa, Adını Göklere Yazdıran Çocuk (Japon Kaoru İkeya) -Cumhuriyet Gazetesi Bilim ve Teknik Dergisi; Düşkün Çocuk, Çalınmış Çocuklar, Çocuklar Adası, Çocuksuzlar -K. Tuğcu; Kaptanın Çocukları -A. Gürbüz; Başak Çocuk (aylık dergi), Çocuğa Selam (aylık dergi), Çocuk Bahçesi (aylık dergi), Çocuk Dünyası (haftalık dergi), Diyanet Çocuk Dergisi (2 aylık dergi), Doğan Kardeş (aylık dergi), Kandil Çocuk (aylık dergi), Milliyet Çocuk (haftalık dergi), Milliyet Kardeş (aylık dergi), Şeker Çocuk (aylık dergi), Tercüman Çocuk Dergisi (aylık dergi), Türkiye Çocuk (haftalık dergi), Vakıf Çocuk (2 aylık dergi), Yavru Türk (haftalık dergi), Yeni Can Kardeşler (haftalık dergi); Çocuklara Mahsus Gazete.

⁴ Bu türü bulan Amerikalılardır. Bunlardan en büyüğü 10.000 kelimecik *Courtis Watters* sözlüğüdür (Türkey 1982: 165).

çoluk (Der. Söz *çoluh çocuk* [bk. *uşak*] ~ *çor çocuk* ~ *çol çocuk* 'hayvanları bağlamak için boyunlarına geçirilen 'U' şeklindeki ağaç; bildircin kuşu; irili ufaklı kalabalık', Rize ağzında *çeluk* 'çocuk'), "Çocuk.", *çoluk çocuk* (İng. *offspring*) ikilemesinde geçer, bk. *kızan* (*kız kızan*).

çoni (Argo <Çing. *çoni*) "Çocuk, erkek çocuk." (Aktunç 2002: 381).

çorsak (Argo) "Çocuk, erkek çocuk." (Aktunç 2002: 82).

çupa (Am. *çupi*) "Yetişmiş genç kız.", Rize ve çevresinde 'çalıdan daha küçük çubuk.' (Der. Söz 1993: 1305).

dadaş "Erkek kardeş; yiğit kimse; bebek, bir aylıktan iki yaşına kadar çocuk.", Hal. *dadāş* 'erkek kardeş' (Li 1999: 154).

damat (<Far. *dāmāt*) "1. Güyev. 2. esk. Padişah soyundan kız almış kimse.": "Öyle bir aileye damay girmek isterim." -H. Taner, Azr. *dāmad*, Özb. *dāmād*.

danadöğen (Der. Söz.) Muğla, Fethiye ağzlarında "Haylaz delikanlı, genç erkek."

dava (<Ar. *da'vā*, argo) "Sevgili.", Genç kızlar için kullanılan bir sözcüktür.

deli divane argoda "Sevgili, genç erkekler için kullanılır."

delikanlı (*deli+kan+lı* <DLT *telü* ~ *telwe* <ET *tilwā* ~ *tilfā*, [Öz. *telbā*]), "Kanı coşkun olma mecaz anlamından hareketle çocukluk çağından çıkmış genç erkeklere hitap şekli.", Azr. *dālīganlı*.

delişmen "Zıdır.": "Arabaşı yirmi beş yaşlarında delişmen, dili biraz kekeme bir oğlan." -M. Ş. Esendal.

devşek Der. Söz. *uşak devşek* "Çoluk çocuk." (Sertkaya 2006: 53), bk. *uşak*.

doğan (<DLT *toğ-* 'meydana çıkmak', *-gan* 'fiilden sıfat yapan ek'), "Kardeş.", Kırg. *tūğan*, Özb. *tuğışān*, Tat. *tuğan*, Uyg. *doğan*; Trkm. *doğanoğlan* 'yeğen, amca çocuğu'; E Uyg. *toğan kadaş* 'öz kardeş' (Li 1999: 40), Blk.-Krç. *tuwduq* 'torun' (Li 1999: 224).

doğma (<E Uyg. *tuğma*) "Çocuk.", Trkm. *doğma* 'oğul, oğlan' (Li 1999: 51), bk. *kendi*, *olma*, *öz*.

dolanın (Trkm.) "Ebeveynin kuzenlerinin oğulu." (Li 1999: 191).

döl İlk anlamı nesil, zürriyettir, "Yavru, çocuk", "Yarenlik mi ediyordun Kara Osman'ın dölüyle" -T. Ofllazoğlu.

dölüt "Embriyonun, bütün organları belirlendikten sonra aldığı ad, cenin."

dunma Tuv. *aқи-duñma* 'erkek ve kız kardeşler; hısım akraba', *ha-duñma* 'erkek kardeşler; hısım akraba', Krg. *a'ha-duñma* 'erkek ve kız kardeşler' (Li 1999: 40), bk. *aka-uka*, *aga-ini*, *ini*.

dünkü çocuk "Deneyimi az, toy, acemi kimse.": "Dünkü çocuk bize akıl öğretmeye kalktı."

dügane (<Far. *dü-gāne* 'çift, ikiz, iki tane') Özb. *dügāne* "İki kız kardeş veya arkadaş., bk. *ikiz*.

ebna (OT <Ar. *abnā*) "Oğul." (Li 1999: 202).

ece "Güzel kadın, kıraliçe.": "Dün sirkeci istasyonunu görmeliydiniz, eceviz geldi." -F. R. Atay, Krg. *ece* ~ *eceke* 'abla', Trkm. *eceke* 'abla', Uyg. *aça* ~ *ağışa*.

edermen (Trkm. <DLT *eđer-* 'aramak, takip etmek, kovalamak') "Yiğit, kahraman, cesur, cesaretli, gözü pek.: "Türkmen vatanınıñ edermen goraycıları. (Türkmen vatanının cesur koruyucuları.)" (Tekin 1995:193), Yak. *eder kihi* 'kahraman kişi, delikanlı'.

efe "1. Kadın erkek arasında kullanılan çağırma ünlemi. 2. Gelinin kayın biraderini çağırma için kullandığı sözcük. 3. Evsiz barksız, işsiz güçsüz.", (Der. Söz V: 1667), *efesek* 'efece, efe gibi' (Gülsevin 2002: 376), bk. *bahadır*, *dadaş*, *delikanlı*, *kazak*, *yiğit*, *pehlivan*, *zeybek*.

eke (DLT) "Abla, görümce, baldız." Özb. *ägeçi*, Yak. *ağos*.

ekige oylanñan egeç "Ebeyn kuzenlerinin oğlu." (Li 1999: 191).

eloğlu "1. Yabancı, el: *El oğlunu beslemekle oğul olmaz, büyüyünce bırakır gider, gördüm demez.* (Dede Korkut)", "2. Damat."

embesil (<Fr. *imbécile*, argo) "Budala, aptal, daha çok saf gençler için kullanılır."

emikdaş (Tar. Söz. *emükdaş*, *emikdeş*) "Süt kardeş.": "Üşde Ebümüslim Meymune Bânu ile emikdaş karındaş oldular." – Terceman XV. 357, (Tar. Söz. 1996: 1464).

embriyo (<Fr. *embryon*) "Oğulcuk."

enik (<ET *enük* 'yurtıcı hayvan yavrusu', Argo *enik* 'çocuk') "Köpek yavrusu.": "Evliyim ya, üç de enik var arkamda" - N.Cumalı.

ençi uul (Alt. <**añçı oğul*, *añ* 'av, mirastaki pay', *añçı* 'avcı') "Mirasçı." (Naskali 1999: 195).

er (<ET *är* 'bülûğa erdikten sonra erkeğe verilen ad') "Erkek, kahraman, yiğit.", Çuv. *ar* 'erkek çocuk' (Paasonen 1950: 5).

erci (Uyg. <Çin. *ér zì*) "Oğul." (Li 1999: 203).

ergen (<Kıp. T. ergen ‘bekâr erkek’, -gen ‘geçmiş saman sıfat-fiil eki’ <ET *är-* ‘ulaşmak’), “Döl verebilecek duruma gelmiş olan; bekâr”, “*Ergene karı boşamak kolay.*” -Atasözü.

erke (Azr.) “Çocuk, tıfil.” (Altaylı 1994: 386).

eşek sıpası “Sevgi belirtisi olarak kullanılan bir söz.”

eşek oğlu eşek “Konuşma dilinde erkek çocukları severken *eşsoleşek* şeklinde kullanılan bir ifade.”

eşilik kız oğul (ET KTD₇, BKD₇) “Hanım olmaya lâıyk kız evlât.”

evin böceği “Erkek çocuk için kullanılan bir ifadedir.”

evin çiçeği (<ET *eb* ‘ev’, *çäçäk* ‘çiçek’) “Çocuk veya bebek, kız çocuğu.”, bk. *ferzent*.

evin meyvesi (<T + Ar. + T *ev+in miye+si*) “Çocuk veya bebek.”: *Çocuk evin meyvesidir.*

evin neşesi (<T + Ar. + T *ev+in neş’e+si*) “Çocuk veya bebek.”: *Çocuk olmazsa evin neşesi olmaz.*

evin ocağı “Çocuk.”, *ocak* ‘Ev, aile, soy.’: “*Henüz temelleri atılmayan kendi ocağım kurulmadan yıkılmıştı.*” -A. Gündüz.

evkızı “Ev işleriyle uğraşan ve bu işi iyi başaran, evliliğe hazır olan genç kız.”

evlat (<Ar. *evlād* [*veled*’in çoğulu]), “Çocuklar, çocuk anlamında da kullanılır, bu yüzden *evlatlar* şekli de halk arasında konuşma dilinde kullanılır.”, Azr. *övlät*, Kzk. *ävlet*, Özb. *ävlād*, Uyg. *ävlat*.

evlatlık “Küçük yaştan beri eve alınıp yetiştirilen kimse.”: “*Albayın evlatlığı kendini göstermek için terliklerini şaplata şaplata aşırı bir kırılışla geçmişti.*” -H. Taner.

elin çocuğu “Yabancıncının çocuğu, başkalarının çocuğu.”

elkızı “Gelin, kadın, eş.”

elleş “Komşusuna zarar veren çocuk.” (Der. Söz. : 1721).

etfal (<Ar. *etfāl* ‘çocuklar’<*tıfl* ‘çocuk’) “Çocuklar.”, *etfal hastahanesi* ‘çocuk hastahanesi’, *Etfal Dergisi* (1875 yılında çıkan haftalık dergi), Nuhbetü’l Etfal [çocuk edebiyatının ilk fabl örneği] (<Ar. *nuhbe* ‘seçilmiş’) -Kayserili Rüştü.

ferik (<Ar. *ferik*) “Halk ağzında piliç veya gevrek elma çeşidi için kullanılır.”, *ferik* ‘1. Genç, taze körpe. 2. Yaşını göstermeyen, olduğundan genç görünen kimse.’ (Der. Söz.: 1846).

ferzent (<Far. *ferzend* [çoğulu *ferzendān*]), ‘oğul’ (Devellioğlu 1997: 261), “Çocuk.”, Özb. “*Ferzendir hayatniñ güli.* ‘Çocuk hayatın gülüdür.’” - Özbek Atasözü, Kzk. *perzent* ‘oğul’ (Hazar 2005: 459), Uyg. *pärzänd* (Li 1999: 194).

fidıl (Der. Söz. <Ar. *tıfl* ‘küçük çocuk’, göçüşme ile ünsüzler yer değiştirmiş) “Toy, genç.”

fırlama (Argo <*fır+la-ma*) “Çocuk, özellikle çok hareketli, akıllı, cingöz çocuk, anasının gözü; piç.” (Aktunç 2002: 112).

filinta (<Alm. *flinte* ‘bir çeşit küçük tüfek’, Argo *filinta* ‘yakışıklı’), *filinta gibi genç* “İnce uzun boylu (kimse).”

fıstık (<Ar. *fıstık*, Argo), “Güzel, genç kız”.

fidan (Yun.) yeni yetişen ağaç, mecazen “genç kız”, “*Fidan gibi bir boy, yağız bir çehre, üst dudağında hafif bir gölge*” - Cahit Sıtkı Tarancı.

filiz (Yun.), yeni sürmüş körpe ve küçük dal veya yaprak, sürgün; “Filiz gibi ince ve güzel vücutlu (genç kadın).”, kız çocuklarına ad olarak konulur.

genç (<ET *kenç*) “Genç, çocuk, her hayvanın küçüğü.” (Nişanyan 2003: 145), *genç* ‘yaşı ilerlemiş olan.’ Eski Türkçeden başlayarak kullanılır. Orta Türkçede *kenç* ‘çocuk’ olarak geçer. Yalnız Türkiye Türkçesinde (ve Azerî alanında) yaşadığı göze çarpıyor. Türkçeden Moğolcaya *kence* olarak geçmiştir. Çuvaşçada *şamrāk* biçimi genç olarak kullanılır. Kökenini bilmiyoruz. Macarca *gyermek* ‘çocuk’ biçiminin Çuvaşçadan geldiğini Räsänen ortaya atmıştı. (Eren 199: 154), *geşlik* ‘gençlik’ (Gülsevin 2002: 378).

1. Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı: “*Genç kıızı bir gece pencerede görmüşü.*” -H. Taner.

2. Gelişmesini tamamlamamış olan (bitki, hayvan): “*Genç ağaç. Genç at.*” .

3. Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç, “*Genç Kalemler*”.

4. Zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy.

5. mecaz Yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan: “*Atatürk’ün tabutu arkasından ağlayan on beş milyon Türk’ün yaşadığı, genç Türkiye mutluydu.*” - B. Felek.

Birleşik Sözlük: Genç irişi.

Yer İsimi: Bingöl iline bağlı ilçelerden birinin adı, Genç.

Şahıs İsimleri: (Erkek çocuklara konulur.) Ergenç, genç, genççağa, gençalp, gençaslan, gençay, gençel, gençer, gençkal, gençosman, gençsav, gençsoy, gençsu, gençtan, gençtürk, özgenç.

göbek “Kuşak, nesil, batın.”: “*Temiz bir isim, züğürt evlatlarda ancak bir, nihayet iki göbek dayanabilir.*” - R. N. Güntekin, *yedi göbek* “1. bir soyun bilinen en büyüğü. 2. Yedi cet.

göbel “Halk ağzında kimsesiz, başıboş çocuk.”, Der. Söz.’nde ‘piç, çocuk, yaramaz çocuk, kimsesiz çocuk, öksüz çocuk’ anlamlarında da kullanılmaktadır.

gödek (Tar. Söz. *göde* ‘kısa boylu, şişman, göbekli’, +k ‘küçültme eki’), Özb. *gödäk* “Çocuk”

göz bebeği “*Mec.* Çok sevilen, önem verilen kimse vb.”: “*Bir insanla değil, bir milletin göz bebeğiyle evleniyorsun.*” -H. Taner.

gözümün nuru “Değer verilen bir kimseyi (daha çok çocukları) severken kullanılan ifade.”

gugey (S Uyg.) “Kadına göre kız kardeşin oğlu.” (Li 1999: 215).

güvey (<ET *küdegü* <ET *küd-* ‘beklemek’ <**kü-* ‘davet etmek’) “1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad. 2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre kızın kocası, damat.”: “*Güvey girdiğinin ertesi günü askere çağırıldı.*”, Bşk. *kiyäv*, Kzk. *küyev*, Krg. *küyöo bala*, Özb. *kiyäv*, Tat. *kiyäv*, Trkm. *giyev*, Uyg. *küyoğul*.

güz nebisî (*nebi* ‘mısır’ bk. Der. Söz: 3242), mısır bitkisinin tohumları bir ilkbaharda bir de sonbaharda olmak üzere iki defa ekilir ancak sonbaharda ekilen mısır ürün veremez, taze taze süt veren hayvanalara verilerek yeme katkıda bulunulur, buradan hareketle mecazen “ömrün sonbaharında, yaşlılık dönemine yakın devrede olan son çocuğa denir”, bk. *kazandibi*.

hafit (OT <Ar. *hafî d* ‘torun’) “Erkek torun.”, çokluk şekli *ahfād* (Li 1999: 224).

haylaz (<**aylan-* ‘dönmek’, *h**ay+la-z*, -z fiilden sıfat yapan, işlek olmayan bir ek), “Hoşa gitmeyen davranışlarda bulunan (çocuk)”, “*Gelene geçene dilini çıkarır, edepsiz, haylaz bir çocuktuktu*” - S. Faik Abasıyanık.

hayta (<Ar. *hayta* ‘çadır ipi, çadır kazığı’), “Osmanlıların ilk döneminde eyalet askerlerinin uç boylarında görevli sınıflardan biri, mecazen serseri (genç)”, “*Öteki masada bir takım hayta gençler civık civık gülüşüyor*” -Y. Kadri Karaosmanoğlu, bk. *kabadayı, serseri*.

hede (Uyg.) “Büyük kız kardeş.”

here (Der. Söz.) “1. Küçük kardeş, 2. Sincap”.

hohanza (Uyg. *xoxanzä*) “Delikanlı.” (Ercilasun 1991: 159), bk. *yiğit, azamet*.

ımrıkay bala (Kırg. *ımur-cıdır* ‘karıncalanma’, *ımrıkay* ‘pembe’) “Yeni doğmuş çocuk, bebe.” (Yudahin 1994: 353).

ibn (Ar. *ibn* [çoğul şekilleri *benün, ebnā*]), “Oğul.”, *İbn-ül-hattâb* “Ömer-el-Fârûk”, *ibn-üz-zemân* ‘zamane çocuğu’(Devellioğlu 1997: 403).

iki doğan (Lehç. <Rus. çeviri *dvoyürodnyy*) Bşk., Tat., Uyg. *iki tuğan* “Kuzen, kuzin.”, bk. *üç doğan*.

ikiz “Aynı gün bir doğumda arka arkaya doğan kardeşler.”, nadir de olsa sayılarına göre, *üçüz, dördüz* dahi denilebilir.”

ilk gençlik “ergenlik çağı; deneyimsizlik, toyluk”.

ilk göz ağrısı “ilk doğan çocuk”, anne babanın nezdinde ayrı bir yeri olan ilk evlat, çocuk sevgisini ebeynine tattıran bebeklere büyüse de anne babası tarafından çocuk gibi davranılır.

ini “Küçük kardeş”, Kzk., Krg., Trkm., Uyg., Yak.

izbasar (<T *iz + bas-ar*) Kzk. *izbasar* “Çıracık, halef, takipçi.” (Koç 2003: 627).

jigolo (<Fr. *gigolo*) “Geçimi yaşlı ve zengin bir kadın tarafından sağlanan genç, erkek sevgili, tokmakçı.”

jön (<Fr. *jeune*) “1. Genç. 2. Önemli rollerde oynayan genç oyuncu, *jönprömiye* <Fr. *jeune premier*”.

kabaç (Der. Söz.) “Çocukluğundan beri ince yapılı büyüyen erkek”.

kabadayı (Der. Söz.) “Genç, evlenmemiş erkek.” bk. *bahadır, dadaş, delikanlı, efe, kabadayı, kazak, yiğit, pehlivan*.

kad’a (K Tat.) “Küçük kardeş.”

kadaş (E Uyg. *kadaş* <**ka* ‘akraba’), “Erkek kardeş.” (Li 1999: 46).

kahraman (<Far. *kahramān*) “Cesur, yiğit.” Trkm. *gahrımān*.

kaltçı “Ölenin kalan malına kanunen hakkı olan, vâris, mirasçı.”

kalfa (<Ar. *halî fe*) “1. Aşaması çıracıkla usta arasında bulunan zanaatçı”: “*Beyoğlu’nda Cadde-i kebir’de kunduracı kalfası olarak hayata girdi.*” -H. E. Adıvar. 2. Ustalıktan yetişme mimar yardımcısı. 3. *esk.* Saraylarda ve büyük konaklarda halayıkların başında bulunan kadın. 4. *esk.* İlk okullarda hoca yardımcısı. 5. Çocukları evlerinden alarak okula, okuldan evlerine götürülen kimse.”

kanoy (Şor.) “En küçük erkek kardeş.”

karağım (<ET *karak* ‘göz bebeği’, +ım) “Özb. Sevilen bir kimseye (çocuğa) *kârägim* ‘göz bebeğim’ şeklinde hitap edilir.”

kardeş (<ET *karındaş* <*karın*, +*da*, +*eş*) “Yaşça küçük olan çocuk.”, Azr. *gardaş*, Bşk. *kärzâş*, Kzk. *karındaş*, Krg. *karındaş*; Çuv. *kärindäjim tuğba+m* ‘üvey erkek kardeş’ (Li 1999: 84).

kariyen kızardaş (Kmk. <*karigenler*) “Ebeyn kuzenlerinin oğlu.” (Li 1999: 191).

kavluk (Çağ. *kawluk*) “Torununun oğlunun çocuğu.” (Li 1999: 219), bk. *çawluk, nebire*.

kazak (<*kaz- ‘avarelik etmek, başı boş gezmek’) “Kazakistanda yaşayan halk.”, *qazaq jastarı* ‘Kazak gençleri’ (Koç 2003: 241),
Çuv. *hazah* ‘evlenmemiş, bekâr’ (Paasonen 1950: 50).

kazandibi aynı zamanda bir muhallebi çeşidi, konuşma dilinde “son doğan çocuk”, bk. *güz nebisi*.

kekey (<Far. *kākā* ‘zenci, köle; büyük erkek kardeş’) “Kardeş.” (Der. Sözl. VIII: 2723).

keleş (Tar. Sözl.) “1. Yiğit, cesur, bahadır. 2. Pek yakışıklı, pek güzel.”: “*Karac’oğlan eder okuyam yazam / Keleş değilim ki kervanlar bozam.*” (Tar. Sözl. 1996: 2405).

kendi (çocuğum) “Öz.” *benim kendi çocuğum, benim kendi kızım, benim kendi oğlum, benim kendi evladım* vb, bk. *doğan, öz*.

kenje (Kzk. <ET *kängçi*, “En sonuncu küçük çocuk” (Hazar 2005: 54).

keregi çok (Alt. ‘gereği yok’) “*Mec. Kız evlat.*” (Naskali 1999: 106).

kereta (<Yun. *kheraton* ‘boynuz’dan, Argoda ‘karısı tarafından aldatılan erkek’), günlük dilde ayakkabı çekeceği anlamına gelir,
“Küçüklerle sevgi ile söylenen bir sitem sözü”, “*Kimden yana bu kereta?*” – Necati Cumali.

kerime (<Ar. *kerimē* [çoğulu *kerāim, mahdū* karşılığı]), “Kız evlat.” (Devellioğlu 1997: 509).

kerkenez (Zoo. *Falco tinnunculus*, Argo ‘aptal, hödük’), “Küçüklerle gülümsenerek söylenen bir sevgi sözü”, “*Sen kimsin lan kerkenez? Bir karış boyun var bızır kadar!*” – İrfan Yalçın, Pansiyon Huzur (Aktunç 2002: 117).

kırkın (ET *kırkın*) “Genç kız, cariye” (Gabain 1988: 280).

kıro (<Kıp. T *kırov* <DLT *kırağ* ‘kırağı, soğuk havalarda yaprakların üzerinde oluşan ince, küçük su tanecikleri’) “Anlam kaymasıyla kabalığı ifade etmek için ‘ulan’ şeklinde taşralı genç ve tecrübesiz erkeklere hitap”, “*Ulan şuna bak, bayaa iyi oynuyor kıro, yenecek yavul!..*” - Fakir Baykurt.

kıvrıkcık Günlük dilde koyun ve marul için kullanılır, “Saçlarının şeklinden dolayı çocuklara söylenen bir sevgi sözü.”

kız (<ET *kız, urı oğıl* ‘erkek çocuk’, *kız oğıl* ‘kız çocuk’), “Dişi çocuk”, Azr. *gız*, Bşk. *kız*, Çuv. *hır*, Hal. *kız*, Krg. *kıs*, Trkm. *gız*, Tuv. *kıs*, Yak. *kıs*: “*Ular kuş ünün tüzdi, ünder işin / Silig kız okur tæg könül birmişin.*” ‘Erkek keklik sesini düzenleyerek eşine sesleniyor / Gönül verdiği temiz kızı çağırır gibi onu çağırıyor.’; “*Kara çumguk ötti sına tumşıkın / Üni oğlağı kız, tæg yakın.*” ‘Kuzgun ötüyor güneş ışını gagasıyla / Sesini nazik bir kızın sesi gibi cana yakın.’ (Türkay 1982: 115).

Diğer Sözl.: amca kızı, kız böceği, kizevi, kızkalbi, kız kardeş, kız kızan, kız kilimi, kız kurusu, kız kuşu, kızmemesi, kız oğlan, kız tavalası, kızlar ağası, kızlı erkekli, besleme kız, gelinlik kız, kız oğlan kız, kiralık kız, naylon kız, üvey kız, dayı kızı, denizkızı, elkızı, emmi kızı, hala kızı, kapak kızı, maça kızı, sokak kızı, analıkızlı.

Deyimler: kız almak, kız beşikte – çeyiz sandıkta, kız gibi, kız istemek, kız kaçırmak, kız vermek, kızın gönlüne bırakmak, kızı kısırağı.

Atasözleri: Kızı gönlüne bırakırsan ya davulcuya kaçır ya zurnacıya, kızım sana söylüyorum gelinim sen işit, kızını dövmeyen dizini döver

Şahıs İsimleri: Ağkız, akkız, alakız, allıkız, altınkız, anakız, arukız, aygünkız, aykız, balkız, cankız, durkız, gelinkız, gülkız, hanım kız, hankız, haskız, karakız, kızhanım, kızmıy, kızkına, sarıkız, sıylıkız ~ sıylihan “sayılan, değer verilen kız”, yeterkız.

Deyim: Küçükle küçük, büyükle büyük olmak, büyüklü küçüklü.

Diğer Sözl.: Ana kuzusu, süt kuzusu, kuzucuğum, kızcağı <kızçukaz (Tar. Sözl.).

kızan (<*kız+an, oğıl+an gibi) “Erkek çocuk; delikanlı”, *kız kızan* ‘çoluk çocuk’ (Tar. Sözl.).

kızbozbala (Kzk.) “Kızlar, delikanlılar; gençler.” (Hazar 2005: 437).

kız oğlan kız “Bakire.”

koltu (Alt.) “Gelin.” (Naskali 1999: 136).

kopil (Argo <Rom. *copil*) “Çocuk; yeti yetme, yeni ergen; eskiden müslüman olmayan, azınlık çocuk ve gençler için kullanılırdı” (Aktunç 2002: 189).

koşşı (Kkp, Nog. <*koşçu ‘yardıma koşan’) “Genç yardımcı.” (Li 1999: 165).

koşundaş (ET *koşundaş* (<Tar. Sözl. *koş-un* ‘saf, askerlik dizisi’ +daş) “Askerlik arkadaşı, saf arkadaşı”, “... Altı yüz yiğidiyle bizim sefere me’mur oldukta; hemen hakir koşuniyle bile koşundaş ve sırdaş ve koldaş olup...” (Tar. Sözl. 1996: 2673).

kömekçi (<kömek ‘yardım’) “Yardımcı.”, Azr. *kömekçi*, Kzk. *kömekşi*.

köpün (OT <Moğ. *köbün* ~ *kübegün* ‘oğul; santraçta piyon’) “Çocuk, oğul.” (Li 1999: 202).

körpe “Çocuk.” (Sami 1998: 518), bk. *taze*.

kötükçe (Azr.) “Torununun torunu.” (Li 1999: 224).

kuka (S Uyg. <Çin. *kaka*) “Erkek kardeş.” (Li 1999: 166).

kunçuy (ET *kunçuy* <Çin. *kung-chu*) “Prenses” (Gabain 1988: 284).

kurdaş (Çağ. *kurdaş*) “Erkek yeğen.” (Li 1999: 215).

kustı (Bşk. *kustı* <**kuçtı* ‘dost, arkadaş’) “Küçük kardeş.” (Li 1999: 165).

kuş cücüğü (Der. Söz. *kuş cücüğü* ‘küçük, körpe’) “*Halk*. Kuş yavrusu anlamına gelen bu söz, çocuklar için de kullanılır.”

kuşak “Yaklaşık yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın, jenerasyon”: “*Bugünkü kuşak benim kuşağımın bir hikâyesini dinlemelidir*” - F. R. Atay.

kuzen (Fr. *cousin*) “Teyze, dayı, hala veya amcanın erkek çocuğu, erkek yeğen.” (Li 1999: 179).

kuzin (Fr. *cousine*) “Teyze, dayı, hala veya amcanın kız çocuğu, kız yeğen.” (Li 1999: 179).

kuzu “Okşamalık, yalvarma, dikkat çekme anlamlarını taşıyan bir ünlem.”, daha çok (kız) çocuklar için *kuzum* şeklinde kullanılır.

küçük “Çocuklara seslenirken kullanılan bir ünlem.”, *Küçük Sevgili* (çocuk romanı) -K. Tuğcu.

küçük bey “1. Evin küçük erkek çocuğu. 2. Çıt kırıldım, şımarık genç: “*Küçük bey, bizimle birlikte sen de söylesene!*” - O. C. Kaygılı.

küçük hanım “Evin kızı veya genç gelini.”: “*Küçük hanımların bayram hediyesi zevklerinin bütün incelikleriyle uygun olacaktır.*” -H. Uşaklıgil.

küçüklü büyüklü “Küçüğü de büyüğü de birlikte.” : “*Küçüklü büyüklü bütün aile bize geldiler.*”

küreken (T Lhç.) “Damat.”, Azr. *küreken*, Trkm. *köoreken*.

lala (Hal. *lala*) “Erkek kardeş.”, Der. Söz. *lala ~ lele* ‘kız kardeş; deli kanlı; baba’, *leleş* ‘ağabey’ (Li 1999: 165).

levent (<Farsça *levend*) 1. Osmanlı donanmasında ve kıyılarındagörev yapan asker sınıfı: “Kıyıda ki barakadan bizim leventler birer birer çıkıp denize dalarlardı.”- C. Uçuk. 2. sıfat Uzun: “Kuvvetlebüyüyen levent kavaklardan başlar; sırasıyla meşe, ayva, köknar ve çamlarlabiterdi.”- S. F. Abasıyanık. 3. sıfat, mecazi anlamı “Boylu boslu, yakışıklı (kimse, genç).

mahdum (<Ar. *mahdüm* [*hidmet*’ten]), “Oğul, evlât [aşlı ‘hizmet edilmiş’ mânâsındadır].” (Devellioğlu 1997: 566).

manık Kedi yavrusu anlamındaki bu kelime halk ağzında çocukları severken “seni manık” şeklinde kullanılır.

mektep çocuğu “Öğrenci, okul çocuğu.”, Argo “Acemi, toy.”

meri (Der. Söz. ‘dişi keklük’), “Eskiden halk ağzında ‘genç kız’ için de kullanılırdı.”, bk. *piliç*.

mirasçı (<Ar. + T *mî rās+çt*) “Ölenin kalan malına kanunen hakkı olan.”

muavin (<Ar. *mu’āvin*) “Yardımcı., bk. *yaver*.

muhallebi çocuğu (<Ar. + T *haleb* ‘süt’, *çocuk+u*) “Nazlı büyütülmüş çocuk.”: “*Burnundan ataş saçarak alay komutanına muhallebi çocuğu bir ihtiyat zabıtini rapor ediyor.*” -A. İlhan, bk. *bisküvi çocuğu*.

muzır (<Ar. *muẓīr* ‘zararlı’) “Her şeyi bozan, karıştıran çocuk.”

naaday (Alt. <Moğ.) “Kukla, bebek.” (Naskali 1999: 136).

nebire (<Ar. *nebīr*, erkek torun *nebī r*, kız torun *nebire*), “torun” (Devellioğlu 1997: 814), Özb. *nevere*, *ābirā*, *ābirā-nābirā* ‘torunun çocuğu, *çewārā* ‘torununun torunun oğlu’; Kzk. *nemere aga-ini* ‘beyn kuzenlerinin oğlu’; Krg. *ōbürō-çübürō* ‘torunun çocukları’; Uyg. *āwrā* ‘torununun oğlu’, *nāwrā āwrā* ‘gelecek kuşaklar’ (Li 1999: 212); bk. *sıbt*.

nebise (<Ar. *nebī se*) “Kız torun.” (Devellioğlu 1997: 814).

nesil (<Ar. *nasl*) “soy” (Kaçalın 2006: 323), Azr. *āsıl-nāsıl*, Bşk. *nāsıl-nāsāp*, Özb. *nāsıl*, Tat. *nāsıl*, Uyg. *nāsıl*.

neseb (<Ar. *neseb*) *esk.* “Soy, baba soyu.”, *neseb-i gayri sahih* ‘kanunî olmayan birleşme sonunda doğan çocuk’, *neseb-i sahih* ‘kanuna uygun bir evlenme sonunda doğan çocuk’, bk. *piç*.

netirge (<Ar. *natī ca*) “Torununun çocuğu.” (Der. Söz. XII: 4605).

nevale (OT *newāle* <Ar. *nevāle* ‘bağış’) “Torun.” (Li 1999: 224).

neveste (Alt. <Rus.) “Gelin.” (Naskali 1999: 137).

nevreside (<Far. *nev* ‘yeni’ + *resī de* ‘yetişmiş’) “Yeni olgunlaşmaya başlamış, genç, tâze (Devellioğlu 1997: 830), *Mecmua-i Nevresdigan* (1881 yılında çıkan okul dergisi), Kzk. *nāreste* ‘bebek’, Krg. *nariste* ‘bebek’, Tat. *narasıy* ‘bebek’, Uyg. *naresidā* ‘bebek’.

nimkâr (<Far. *nī m* ‘yarı’ + *kâr* ‘iş’) Uyg. *nimkar* ‘çirak’.

nokta (Argo <Ar. *noqtā*) “Çocuk, küçük çocuk, ufaklık.” (Aktunç 2002: 222).

nur topu (<Ar. + T *nūr* ‘ışık; ilahi kaynaktan gelen parlaklık’, *top+u*) “Sağlıklı, çok güzel ve temiz (çocuk, bebek): “*Oğlan nur topu gibi idi.*” -P. Safa.

oçhuh (Sal. *oçhuh*) “Oğul.” (Li 1999: 203).

oğlan (<DK *oğlancuk*, <*oğ+_ul+an+çuk*) “oğul”. (Kaçalın 2006: 324), *oğlan uşak* ‘çoluk çocuk’, *oğlancuk* ‘küçük çocuk’ (Tar. Söz.), Uyg.. *oğultay*, Kum. *oglan* ‘oğlan, yardımcı, hizmetçi’ *toğrgan oğlan çuprakka çulganmış* ‘yeni doğmuş çocuk kundağa sarılmış’ (Grönbech 1992: 142), Çuv. *ulan* ‘mızraklı süvari’<Tat. (Li 1999: 198), *olan*, *olancık* (Gülsevin 2002: 375).

oğlangu (ET *oğlangu*) “Çocuk gibi muamele edilen, nazik, şımarık.” (Gabain 1988: 288).

oğo (Yak. *oğo* <Moğ. *ökin* ‘kız evlat’) “Çocuk, evlât” (Vasiliev 1995: 55, 84), (Li 1999: 198).

oğul I (<DK *oğul*, <*oğ+_ul+an*) “çocuk”. (Kaçalın 2006: 324); batman [oğul] (<Soğd. “7,⁶⁹⁷ kg.’lık ağırlık ölçüsü” (Kaçalın 2006: 309), “*batman*, yöreden yöreye değişen bir ağırlık birimidir. ... İran’da 2,9 kilo tutardı. 2,9 kilo ağırlık bir bebeğin ağırlığına denk düşebilir.” (Özçelik 2005: 58), Kzk. *uğul ~ ul*, Krg. *ül*, Özb. *oğul*, Tat. ul., Yak. *uol ~ ogo* ‘çocuk’ <**og* ‘nesil’; Çuv. *hurıntaş ivil* ‘erkek yeğen’. (Li 1999: 21216), Nog. *uwul*; Gag.; Tuv., Kırg., Hak. *öl*; Çağ. *ogul* “Avrat erine derler soy (kadının kocası) manasına ki Mecnun ve Leyli’de Mecnun’un atası vefat idicek anası halinde kelür: Beyit; *Bir Yandın ogul yam u şikenci / Bir yandın abuška der u renci* (Bir yandan oğul uşak tasası ve üzüntüsü, bir yandan kocanın derdi)” (Atalay 1970: 1).

Diğer sözcükler: amca oğlu, oğul balı, oğulduruk, oğullanma, oğullanmak, oğullu, oğulluk, oğul otu, oğul uşak, oğul oğul, oğulsuz, sutoğul, üvey oğul, âdemoğlu, dayı oğlu, amca oğlu, çapanoğlu, dayı oğlu, el oğlu, emmi oğlu, hala oğlu, herifçioğlu, hinoğlu, insanoğlu, kişiyoğlu, köpek oğlu, köpoğlu, kuloğlu, köpekoğlu, köpoğlu, ölmezoğlu, sultanoglu, yokoğluyok.

Şahıs İsimleri: (Erkek çocuklara konulur.) Eroğul, karaoğlan, köroğlu, oğulbalı, oğulbaş, oğulbay, oğulbey, oğulcan, oğulçak, oğultan, oğultekin, oğul türk, özoğul.

Diğer kelimeler: Paşa paşa, paşazade, paşaağa (Der. Söz.), oğul oğlancuk ‘çoluk çocuk’.

oğul II “Araların baharda çıkardığı yavrular.” (Der. Söz. IX: 3269).

oğulcuk “1. Oğul sözünün sevgi bildiren küçültme ve okşama biçimi. 2. Dölllenmiş yumurtacığın gelişmeğe başladığı andan dölüt olmasına kadar geçen süredeki adı, rüşeym, embriyo. 3. Bitki tohumlarında bir kökçük ile bir filizcikten oluşan ana bölüm.”

oğulduruk Birinci anlamı ‘döl yatağı’, “Sülâle, oğul ve torun gibi kimseler”.

oğulluk (Tar. Söz. *oğulluk*) “Üvey oğul, evlatlık.”

oğuş “Erkek çocuk.” (Der. Söz. IX: 3272).

okul çocuğu “Öğrenci.”, bk. *mektep çocuğu*.

olma (<ET *bolma*, boğaz bol- ‘gebe olmak’) “Doğma, doğmak.”: “*Filandan olma filan oğlu.*” bk. *kendi, öz, doğma*.

omak (<Moğ. *omag* ‘kabile’) “Soy, akraba.” (Li 1999: 61, bk. Courteille 1870).

orospu çocuğu (<Far. + T *rûspi* ‘fahişe’, çocuk+u) “Serseri, haylaz, hinoğluhin, hilekâr, kalles.”

orostopol (Argo) “Alçak, orospu dölü, kahpe çocuğu.”: “*Serseriler! Kopuk puştılar! Orostopollar!*” -H. Aktunç (Yalan Oldu Dünya), (Aktunç 2002: 226).

otrulmuş kız (<ET *oltur-* ‘oturmak’) “Evlenme çağı geçmiş yaşlı kız.” (Der. Söz. IX: 3295).

oynaş “Aralarında toplumca hoş karşılanmayan ilişkiler bulunan kadın veya erkekten her biri.”, Alt. *oynoş* “Sevgili.” (Naskali 1999: 142), bk. *âşıktaş, sevgili*.

ögük (ET *ögük*) “Sevgili.”, *ög* ‘anne’ (Gabain 1988: 290).

öğrenci “Talebe, şakirt”, Bşk. *öyrensik* ‘çırak’, Tat. *öyrençik* ‘çırak’, Yak. *üöreneceçi*.

ölke “Soy, kabile.” (Der. Söz. IX: 3332).

öksüz (<ET *ög* ‘ana, üvey ana’ + *süz*) “Anası olmayan (çocuk): “*Nihayet iki saat uzakta bir köyde öksüz bir kız bulundu.*” - Öme Seyfettin, Bşk. *ükhiz*.

öndirşin (Kzk. <*öndir* ‘güzel’, +*şin* ‘daha çok hayvan adları yapar’, <**ön* ‘görünüm’) “Genç.” (Hazar 20005: 177).

öre (Lehç.) Hak., Şor *öore* ‘kız arkadaş’, Çul *öle* ‘kız kardeş’ (Li 199: 178).

ören (Kzk.) “1. Sülale, akraba. 2. Genç’ (Hazar 2005: 457).

örimtal (Kzk. <*örim+tal* <**ör-üm*) “1. Çocuk, genç. 2. Örme, örgü.”: Kzk. *örmedey* ‘tay, körpe, çok genç’ (Hazar 2005: 177, 457).

öspürüm (<T *ös-* ‘büyümek’, -pür- = -kür- ‘çatı eki’, +üm) Kırg. *öspürüm* “Yetişmiş genç, (14-15 yaşında çocuk)” (Yuhadin 1994: 616).

öz (<ET *öz* ‘kendisi’) “Aynı anne ve babadan olma.” öz çocuk, öz evlat, öz kardeş, öz kız, öz oğul, bk. *doğan, kendi*.

paşa (<Far. *pādi+šāh* <E Far. *pāti* ‘efendi’, bk. Nişanyan 2003: 342), Albaydan üstün rütbeli asker unvanı olan bu sözcük “uslu çocuklar için kullanılır”: “*O ne paşa çocuk.*”, ilk kez Orhan Bey’in oğlu Süleyman Paşa için kullanılmıştır (Nişanyan 2003: 352).

pedo (<Fr. *pédo*) “Çocuk.”, *pedodonti* ‘çocuk diş hekimi’, *pedolog* ‘çocuk bilimci’, *pedoloji* ‘çocuk bilimi’, *pediyatri* <Fr. *pédiatrie* “Çocuk hastalıkları ile ilgili hekimlik dalı”.

pehlivan (<Far. *pehlevān*) “Boylu poslu, güçlü kimse.”: “*Pehlivan yapıydı, fakat yüzünü tam göremedim.*” *remedim.*” -R. H. Karay.

piç (<Far. *pī ç* ‘tahrif, bozma, çarpıtma’) “Anası ile babsı arasınd evlilik bağı olmadan dünyaya gelen çocuk.”, bk. *neseş*.

pidze (Çul. *pidze ~ piya*) “Hala; kız yeğen.”

piliç (<Yun. **pūlīsi* ‘yavru kuş’, Argo) “Genç, güzel, alımlı kız.”, bk. *meri*, (Nişanyan 2003: 358).

prematüre (<Fr. *prématuré*) “Vaktinden önce erken doğmuş bebek.”

prens (<Fr. *prince*) “Hükümdar ailesinden olan genç erkeklere verilen unvan”.

prenses (<Fr. *princesse*) “Hükümdar ailesinden olan kadın ve kızlara verilen unvan”.

pur (<Far. *pūr* [çoğulu *pūrān*]) “Oğul.” (Devellioğlu 1997: 868).

püser (<Far. *püser* [çoğulu *püserān*]) “Oğul, erkek çocuk” (Devellioğlu 1997: 870).

reşit (<Ar. *reşī d*) “Ergin.” (Devellioğlu 1997: 1065).

rüşeym (<Ar. *ruşeym*) “Oğulcuk.”

sabi (<Ar. *sabī* [*aşbye, şasbye, şıbyān, şıbvān, şıbye, şıbye* çoğul şekilleri]) “henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk; üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk” (Devellioğlu 1997:905), Tat. *sabiy*.

saçı bitmedik yetim “Doğalı çok olmamış yetim.”

saçı uzun aklı kısa “Kadınları aşağılamak için kullanılan bir söz.”: “*Ona oğluna olduğu kadar güvenmiyor. Kız çocuğu bu, ne kadar okusa da, saçı uzun aklı kısa olur der.*”

safinaz (<Ar. + Far. *şāfī + nāz*) “Çizgi film kahramanından hareketle saf ve ince, nazik kızlar için halk arasında kullanılan bir söz”.

sallah (Trkm. *salla-* ‘bırakmak’) “Evlenmemiş bekâr.” âr.”, *sallah gez-* ‘evlenmemiş olmak.’ (Tekin 1995: 558).

samrak (Çuv. *šamrāk*) “Genç.”

seme (Far. *seme*) “Sersem, şakin”, halk ağzında daha çok genç erkekler için kullanılır, *seme tavuk* ‘ahmak kimse”, Der. Söz. *semele-* ‘sersemlemek’.

serçe (Argo <DLT Oğz. *seçe* ‘serçe kuşu’) “Küçük kız, küçük oğlan çocuk.” (Aktunç 2002: 256).

serseri (<Far. *serserī*) “Belli bir işi ve yeri olmayan başıboş kimse, avare”, “*Hayran Baba’yı bir serseri ile birlikte temizlemişlerdi*”, -F. R. Atay, daha çok gençler için kullanılan bir sözcüktür, bk. *kabadayı, hayta*.

sevgili (<ET **sāb-gli* bk. Gabain 1998: 52) “Sevilen ve aşık olunan kimse.”, ET *sāb-* ‘sevme’, *sāwiglig* ‘sevimli’ (Gabain 1998: 293), Bşk. *höyöklö*, Kzk. *süyikti*, Krg. *süyüktü*, Özb. *sevikli*, Tat. *söyikli*, Trkm. *söyğüli*, Uyg. *süyümlük*, bk. *aşıқтаş, oynaş*.

sıbt (<Ar. *sıbt* [çoğulu *esbāt, sıbteyn* ‘iki torun’]) “Torun.”, bk. *nebire*.

sıçırık (Argo) “Velet, çocuk.” (Aktunç 2002: 256).

sıgar (~ *sigar* <Ar. *şıgar*) “Küçüklük, ufaklık.” (Devellioğlu 1997: 952), *Garâibü’s-Sıgar* ‘küçük gariplikler’ “Ali Şir Nevayi’nin 20 yaşına kadar yazdığı şiirlerinin içinde bulunduğu divânının adı.”

sırgalçı (Alt.) “Gelin.” (Naskali 1999: 136).

sidikli hallaç (<T + Ar. *sidik* ‘idrar’ + *li hallāç* ‘yünü, pamuğu yay gibi bir araçla kabartan kimse’) “Altını sürekli ıslatan küçük çocuk, daha çok kız çocukları için kullanılır.”

siğil (ET) Alt. *sıyn*, Bşk. *hiñli*, Çuv. *şillim*, Kzk. *siñli*, Krg. *ece-siñdi*, Özb. *siğil*, Tat. *siñil*, Uyg. *siñil* ‘Küçük kız kardeş, bacı.’; *silik* ‘kız kardeş’ <*siñgil* (Der. Söz: 3634), (Li 1999: 176).

sirke saçlı (*sirke* ‘bit yavrusu’) “Eskiden bakımsızlıktan dolayı küçük kız çocuklarının saçına bit düşerdi, bundan dolayı kız çocuklarına hitap edgen bir sevgi ifadesi olarak kullanılır.”

so (Sal.) “Erkek yeğen.” (Li 1999: 215).

sokak çocuğu (<Ar. + T *zūkāk* *çocuk+u*) “Vaktini genellikle sokaklarda geçirip eğitimden yoksun kalmış çocuk.”: “*Sokak çocuklarını bir muzırlık yapmasınlar diye mektep çocukları gibi ikişer ikişer tabura sokarak bahçeden geçirdi.*” -R. N. Güntekin.

sokak kızı “Kötü yola düşmüş kadın veya kız.”

songu (Tuv. *soñgu*) “Sonraki, üvey.”: *soñgu kadayınıñ oğlu* ‘sonraki kadının oğlu, baba için üvey oğul’.

sop (<Ar. *şulb*) “Soy.” (Kaçalın 2006: 326).

soy (<**sō* ‘arka, geri’ <Çin. *so* ‘zincir’) “Nesep.” (Kaçalın 2006: 326).

subay (<ET sü ‘ordu’, bay ‘zengin’), Azr. *subay* “Bekâr.”

sunnen (Sal. *oğul sunnen* <Çin. *sün* ‘torun’) “Torununun oğlu.” (Li 1999: 224).

sunzi (Lehç. <Çin *sünzi*) Sal. *sundzi*, Uyg. *sunzi* “Erkek torun.” (Li 1999: 222).

surus (Yak. <*yurç*) “(Ablaya karşı) küçük erkek kardeş.” (Li 1999: 166).

sübyan (Osm. *sıbyan* <Ar. *şıbyān* [*şabi*]’nin çoğulu) “Çocuklar” (Devellioğlu 1997: 948), Argo *sübyan*, *sübiş* ~ *sübüş* “çocuk, küçük yaştaki kimse; yeni yetme” (Aktunç 2002: 264); *sübyan koğuşu* ‘tutuk evlerinde suçlu çocukların bulunduğu bölüm’.

sülün (Zool. *phasianus colchicus*) “Boylu boslu, yürüyüşü genç, güzel kız.”, Der. Söz. *sügü*, *süğün*, *sülün* ‘buzağı’.

sünnet çocuğu (<Ar. + T *sunnet* ‘erkeklik organının ucundaki derinin çepre çevre kesilmesi’, çocuk+u) “Sünnet edilmiş veya edilecek çocuk.”: “*Yaralı asker biraz sünnet çocuklarını andırıyor.*” -Y. K. Karaosmanoğlu.

süt çocuğu “Sütle beslenen çocuk, bebek.”

süt kız “Bir kadının kendi çocuğu değilken emzirdiği ve kocasıyla birlikte evlat olark benimsediği kız çocuk.”: “*Siz bizim hanımefendinin ölen kocasının erkek kardeşinin süt kızı imişsiniz.*” -P. Safa.

süt kuzusu Mec. “1. Çok küçük çocuk, bebek, yavru. 2. Çok nazlı büyütülmüş kimse.”

süyek (Alt. *söök* <Moğ. *süñük* ‘kemik’) “Kuşak.” (Naskali 1999: 157), Özb. *ak süyek* ‘soylu kimseler’, Türkçede halk ağzında *sınıkçı* ‘kırıkçı’ <*sınık* ‘kemik’ < *süñük*.

şabi (ET <Çin. *sha-mi*) “Buda dinine mensup, şakirt, öğrenci.” (Gabain 1998: 295)

şakirt (Far. *şāgirt*) “Öğrenci, çirak.”, “*Dedeye -yeni şakirdiniz efendim- diyerek çekilip gidince kız odanın ortasında kala kaldı.*” -H. E. Adivar, Azr. *şākirt* ‘çirak’, Kzk. *şākirt* ‘çirak’, Krg. *şakirt* ‘çirak’, Özb. *şāgird* ‘çirak’, Trkm. *şāğirt* ‘çirak’, Uyg. *şagirt* ‘çirak’, bk. *öğrenci*, *talebe*.

şanı (Alt.) “Kuzen veya kuzin oğlu.” (Li 1999: 188), Alt. *şanı* ‘amca çocuğu’, Alt. *çanı* ‘üç göbek geriden akraba’ (Naskali 1999: 70, 161).

şebab (<Ar. *şebāb*) “Gençlik.” : “*Geçer şebâbımızın en güzide eyyâmı / Hayatı anlayarak atamadan bu evhâmı*”, “*Devlet batacak! İşte bu öldürdü şebâbı / Git yokla da bak, var mı kımıldamaya tâbı?*” -M. Akif (Safahat: 466, 346), *şebâbet* ‘gençlik yılları’; *Beytüşşebâp* (*beytü’ş-şebâb* <Ar. *beyt* ‘ev’ + *şebâb* ‘gençlik’) “Şırnak ilinin bir ilçesinin adı”, *Nevâdirü’ş-Şebâb* ‘nadir bulunan gençlik’ “Ali Şir Nevayi’nin 20-35 yaş arasında yazdığı şiirlerinin bulunduğu bir divânının adı.”

şebek (<Ar. *şebbāk*, Zool., Mec.) “Çirkin, arsız (kimse/çocuk), bk. *talebe*, *öğrenci*.”

şehir çocuğu “Diyarbakır halk ağzında argo konuşan çocuklara denir.”

şehzade (<Far. *şeyhzāde*) “Hükümdar oğlu, prens.”

şopar (Çing.) “Çingne çocuğu, oğlan”, “*Çalgı sesini duyan bütün şoparlar çadırlardan fırlayıp çevremizi kuşatıyorlardı.*” -O. C. Kaygılı.

şovşak (Argo *şörşak* ~ *şövşak*, bk. *çorsak*) “Çocuk.” (Aktunç 2002: 269).

şöpşek (Kzk.) “Torununun torunu.” (Li 1999: 224).

şümsük “Yaramaz çocuk.”

talebe (<Ar. *talebe*) “Öğrenci”, bk. *şakirt*, *öğrenci*.

taze (Far. *tāze*, *mec.*), “Genç kadın”, “*Şu köşede çocuğuyla beraber bir taze oturuyor.*” Ö. Seyfettin.

tekin (<ET *tegin* ~ *tigin*) “Eski Türklerde bir babanın taşınmaz mallarının mirasçısı olan en küçük oğlu”.

telekız (<Fr. *télé* + T *kız*) “Telefonla iletişim kurark fuhuş yapan (genç) kadın.”

tertip (<Ar. *terti b*) “Askere alınma dönemleri aynı olanların birbirlerine hitapları.”

terütaze (<Far. *ter* + *tāze*) “Çok taze, körpe.”: “*Frenk illerinde ... tenorların akbabaya dönmüş, kartlaşmışlarına bile terütaze kızlar gönül verirlermiş.*” -R. H. Karay.

tıfıl (<Ar. *tıfıl*) “Küçük çocuk”.

tımık (Alt. “Yeni doğmuş bebek.” (Naskali 1999: 176), bk. *yeni doğan*).

timsah (Argo) “Yakışıklı erkek gençler için kullanılır.”

tinerici (<İng. + T *thinner* ‘Boyanın yoğunluğunu azaltan sıvı inceltici’, +ci) “Tineri soluyarak ciğerlerine çeken sokak çocukları.”

tohum (<Far. *tohum* ‘tane’) “*mec.* Soy sop, döl, nesil, sülâle.”: “*Tohumu kurudu.*”, Uyg. *tuhum* ‘soy’, Özb. *tuhum* ‘yumurta.’

tokmakçı (Der. Söz. *tokmakçı* ‘yolsuz birleşmelere aracılık eden kadın.’) “*Hlk. Jigolo.*”,

tombalak (<**tom* ‘yuvarlak’) “Kısa boylu, şişman, tıknaz, ve tobulca: “*O, o zaman vara yoğa gülen tombalak bir çocuktu.*” -R. N. Güntekin.

toraman (Der. Söz. *torum* ‘deve yavrusu’ şekli +an ekiyle genişlemiş) “İriyapılı bir genç”.

torun (<Erm. *t’orın*) “torun, çocuğun çocuğu”, ET *torum* “deve yavrusu” sözcüğü irani bir dilden alıntı olmalı (Nişanyan 2003: 462), Bşk. *toron* ‘erkek torun’, *toronsa* ‘kız torun’ (Li 1999: 222).

tosuncuk “Olağandan iri doğmuş bebek.”

toy “Gençliği sebebiyle görgüsüz ve beceriksiz olan, çaylak: “*Meslektaşlarım, kim bilir, beni ne kadar bilgisiz ve toy bulacaklardı?*” -Y. K. Karaosmanoğlu.

tüvenşer (Nog. *tüwenşer* <Moğ. *toğonçer*) “Torununun çocuğu”, Bşk. *tıwa* ‘torununun erkek çocuğu’, Krg. *toğonçor* ‘torununun çocuğu, kızın torunu’ (Li 1999: 222).

uka “Küçük erkek kardeş” Özb. *üke*, Uyg. *uka*.

urı oğul (ET KTD₂₄, BKD₂₀, BKD₇) “Erkek evlât.” (Tekin 1988: 178), *orı* ‘erkek, genç’ (Gabain 1988: 289).

ufaklık “Küçük çocuk; çocuklar için kullanılan bir seslenme sözü.”

unık (Lehç. <Rus. *vnıčka*) “Torun.” Gag. *unuka*, Krg. *nunčka* ‘kız torun’, Çuv. *minuk* (Li 1999: 224).

urđus (Dol. <Moğ. *urıdus* ‘atalar’) “Torunlar.”

urluk (<ET *urluk*) “Tohum; *mec.* soy-sop.”: Orhun Abideleri’nde *uruğsırat-* ‘dölsüz bırakmak’, Kar. *urluk*, Çuv. *vırlıh* (Li 1999: 54).

urpak (Kzk.) “Göbek, evlât, nesil.”

uruk (T Lhç. <ET *urug*) “Soy, nesil.”, Bşk. *zat-ırvı*, Kzk. *ruv-taypa*, Krg. *urı ~ uruk*, Özb. *uruğ*, Tat. *zat-ıru*; Tuv. *uruğ* ‘çocuk’ (Li 1999: 206).

uşak (<*uşıak* <*uşıak* ~ *uşak* <ET *ubşak* ‘ufak, ince’, <**yub-* ‘incelmek’), “Çocuk”, Der. Söz. *uşak* ‘kuzusu ölen sağılır koyun’, *uşak devşek* ‘çoluk çocuk’, DLT *uşak oğlan* ‘küçük çocuk’, (Sertkaya 2006: 53).

uya (OT ‘hısım, kardeş’) *uye* ‘kız kardeş’ (Der. Söz. XII: 4789), Özb. *iyä*, Trkm. *uya* ‘küçük kardeş’.

üç doğan (Tat., Bşk. <Rus. çeviri *troyúrodnıy*) “Yaşca büyük oğul.” (Li 1999: 189), bk. *iki doğan*.

ürünli (Çağ. <Moğ. *üre* ‘tohum’) “Erkek torun.” (Li 1999: 215), Alt. *üren* ‘1. çocuk, 2. tohum’ (Naskali 1999: 198).

üvey (<ET *ögey*, *ög* ‘anne’) “Yalnız yasaca akraba sayılan, aralarında kan bağı bulunmayan, öz olmayan.”, “*Mısır’dan beri bana dadılık eden Hadiye isminde bir genç kızın üvey kardeşiydi.*”, -Y. K. Karaosmanoğlu, Alt. *ööy* ‘sıhrı akraba’, Azr. *ögey*, Bşk. *üğüy*, Kzk. *ögey*, Krg. *ögöy*, Özb. *ögäy*, Tat. *üğüy*, Trkm. *övey*, Uyg. *ögäy*, bk. *songu*.
Diğer kelimeler: üvey çocuk, üvey evlat, üvey kardeş, üvey kız, üvey oğul.

vâris (<Ar. *vârıś*) “Kendisine miras düşen, mirasçı, kalıtçı”

velet (<Ar. *veled* [bk. *evlād*, *vld* kökünden *viladet*, *mevlid* “doğma, doğurma”, *vālide* “doğuran kadı”]) “Çocuk, erkek evlād, oğul” (Devellioğlu 1997:1146), *telet velet* ikileme.
Atasözü: Yetimi okşamışlar, vay sırtım demiş; Saçı bitmedik yetim.

yad oğul (Tar. Söz.) “Evlathık, üvey oğul.”: “*Kimisi istemezken verir evlat / Kimisi ister ana yad oğul eyler.*” -Niyazi (Tar. Söz. 1996: 4191).

yakın (<Sarı Uyg. *yaķın* <ET *yaķ-* ‘yaklaşmak’) “Gayri meşru sevgili.” (Li 1999: 61).

yakışıklı “Güzel gösterişli (erkek).”: “*Genç bir adamdır, ama hiç de yakışıklı sayılmaz.*” -Y. K. Karaosmanoğlu, bk. *levant, flinta*.

yaramaz “Haşarı çocuk”; “*Annesine bakabilmek için akşama kadar elliye yakın yaramazın kahrını çekiyordu.*” -R. N. Güntekin.

yardımcı “Yardım eden kimse.”, Başk. *yädemi* ‘kalfa’, Kzk. *järdemşi* ‘kalfa’, Tat. *yärdemçi* ‘kalfa’.

yaş (<ET *yaş* ‘taze, genç’ <**yāş*) “Genç.”, Bşk. *yāş ~ yāş-yilkinsäk* [yilkinsäk <* *ilk* ‘başlangış’, +in, +säk], Bşk. *yāş üsmir* ‘delikanlı’ [üsmir <ös- ‘büyüme’ bk. Krg. *öspürüm*], Karç-Balk. *çaş* ‘oğul’, Kkp. *çaş* ‘konuşanın dilinde oğul’ (Li 1999: 203); Kzk. *jas*, Krg. *çaş*, Özb. *yāş*, Tat. *yāş ~ yāş üsmir*, Trkm. *yāş*, Uyg. *yaş*.

yaver (<Far. *yāver*) “1. esk. Yardımcı. 2. Emir subayı.”

yavru (ET **yavriğ* ‘zayıf şey, zavallı’ <*yavrumak* ‘zayıflamak, kötülemek’ <**yav* ‘kötü’), “yeni doğmuş hayvan veya insan yavrusu” (Nişanyan 2003: 493), “Çocuk, evlat.”: “*O zaman gördü ki, küçük çocuk memleketlisi mini mini yavru ağlıyor.*” -R. H. Karay, *Görmeyen Yavru* (çocuk romanı) -K. Tuğcu.

yavru kuş (Argo.) “Küçük yaşta kız; çok genç kız.”: “*İri iri simsiyah gözler. Yavru daha şerefsizim.*” -O. Kemal, (Aktunç 2002: 306).

yavşak (Argo <ET **yavst* ‘bit yavrusu, böcek yavrusu, sürfe, kene’ bk. Nişanyan 2003: 493), “Çocuk, erkek çocuk, kız çocuk; edilgen, eş cinsel (oğlan, erkek).” (Aktunç 2002: 306).

yavuklu “Sevgili.”

yedi “Yedi sayısı *yediden yetmişe* ‘küçükten büyüğe herkes’ şeklinde zamir olarak kullanılır.”

yeğen (<ET *yégen* ‘kız kardeşin çocuğu’) “Birine göre, kardeş, amca, hala, dayı veya teyzenin çocuğu”: “*Ama yeğenin ona çeken tek yanı yoktur.*” -T. Buğra., Alt. *d’ēn* ‘erkek yeğen’, Bşk. *iyān*, Hak. *çēn* ‘yeğen, torunların torunları’, Kzk. *jiyen*, Özb. *ciyān*, Trkm. *yeğen*, Uyg. *ciyān*, Yak. *siān* ‘erkek torunlar’ (Li 1999: 213), Kkp. *şıkan*, Yak. *sıgan* (<**çıkan*) (Li 1999: 182), Yak. *sıgan* ‘kız torununun çocukları’ (Li 1999: 191), Alt. *açı sıyın* ‘ağabeyin kızı’ (Naskali 1999: 20).

yeni doğan “Hastahanelerde yeni doğmuş olan bebeklere ve bu bebeklere bakan bölüme verilen addır.”, Bşk. *yañı tvğan* ‘bebek’, Tat. *yaña tuğan* ‘bebek’, bk. *tmık*.

yeni yetme “Ergen.”: “*Oğuz töresini yeni yetmelerimizin kulağına iyice koyun.*” -N. Araz.

yerçin (Çuv. *yerçin*) “Üvey.”: *hır yerçin* ‘üvey kız’, *ıvıl yerçin* ‘üvey oğul’, Kkp. *yerşeñ bala* (Li 1999: 84).

yetim (<Ar. *yetim*) “Babası ölmüş olan çocuk”: “*Açlarla, yetimlerle uğraşır ve ... biraz nüfuzu varsa yalnız onlar için kullanırdı.*” -F. R. Atay, Bşk. *yätim*, Kzk. *jetim*, Tat. *yätim*, Trkm. *yetim*, Uyg. *jitim* ~*jitim-jitme*.

yetkin “Gerekli olgunluğa erişmiş olan (kimse).”, Kzk. *jetkinşek* ‘delikanlı’, Trkm. *yetgincek* ‘delikanlı’.

yetmen (DK *yetmen* <*yetim*+*en*, Ar. *yatim*) “tanecik, yegâne, ayal, oğul, evlât, çoluk, çocuk.” (Kaçalın 2006: 331).

yézne (Azr.) “1. Enişte, kız kardeşin kocası. 2. Damat.” (Altaylı 1994: 1250).

yigıt (ET *yigit*) “Delikanlı, genç erkek”: “*Yiğide ölüm geçene / Al beni zülfün ucuna / Sallanayım tel yerine.*” -Karacaoğlan, Bşk. *yigit*, Kzk.- Uyg. *jigit*, Krg. *cigit*.

yinak (Çul. <**yēnağa*) “Büyük kuzenin oğlu.” (Li 1999: 213).

yımlı (Çuv.) *yimil* ‘küçük kız kardeş’ (Li 1999: 179).

yosma şen, güzel, şirin, albenili, çekincesiz, fettan (genç kadın), “*Kaldırımdan bir yosma geçiyor*” - Orhan Veli Kanık.

yumurcak (<ET **yumbur* ‘yuvarlağımsı nesne’, +*ca* ‘benzetme eki’, +*k* ‘pekiştirme edatı’ [DLT *yumur* ‘hayvanların göden bağirasğı’; ET *qumursğa* ‘karınca’, Kır. *qurmursqa* gibi **yum murtqa* <**yumburtqa*, <ET *yum-* ‘kapatmak, top haline getirmek’]) “Yaramaz küçük çocuk.”: “*Bizim yumurcaklar ağızları gibi açık o güzel gözleri yuvarlacak, verdiğim derse bakıyorlardı.*” -T. Buğra.

yuvluk (Trkm.) “Torununun torunu.” (Li 1999: 224).

yük (Tar. Sözl.) “Rahimdeki çocuk, cenin.”: “*Sitervan* [Far.]: *Kısır olan dişi ki karnında yükü olmaya.*” (Tar. Sözl. 1996: 4753).

zade (<Far. *zāde* ‘doğma, doğuş’) “Oğul, evlat”: “*Şimdi bilmem ne zade namı altında, İstanbul’un en büyük zenginlerinden biriydi.*” -Ö. Seyfettin.

Diğer kelimeler: amcazade, asilzade, bendezade, beyzade, dayızade, halazade, haramzade, helalzade, hemşirezade, kibarzade, kişizade, paşazade, şeyhzade, teyzezade, bk. *oğul*.

zamane çocuğu (<Ar. + T *zamāne* ‘içinde bulunulan zaman, dönem’, *çocuk*+*u*) “Çok bilmiş, akıllı çocuk.”

zeybek “Batı Anadolu efesi.” bk. *bahadır, dadaş, delikanlı, efe, kabadayı, kazak, yiğit, pehlivan*.

zıpkm (<ET *sap-* ‘saplamak’, -*km* gerilek benzeşme ile kelimenin şekli değişmiş, Der. Sözl. *zıpkm* ~ *zıpkm* ‘büyük balıkları vurup çekmeye yarayan ucu çengelli mızrak; keçinin kuyruğundaki ince kemikler; meyve sırtığı; işsiz’) Mec. “Çevik delikanlı.”: *Zıpkm gibi çocuk*.

zıpır “Şımarık ve delice tavırlı, hareketlerinde ölçsüz, delişmen”: “*... zıpır bir oğlan ...*” -M. Ş. Esendal, *zırtaboz* (Argo): “Zıpır, delişmen”.

zorik Niğde ağzında ‘piliç’, Güney-doğu ağzlarında (Cizre) “Çocuk.”

A. Kısaltmalar:

a) Dil ve lehçe kısaltmaları:

Alt.: Altay Türkçesi
Ar.: Arapça
Arn.: Arnavutça
AT: Ana Türkçe
Azr.: Azeri Türkçesi
Blk.-Krç.: Balkar, Karacay Türkçesi
Bşk.: Başkurt Türkçesi
Çağ.: Çağatay Türkçesi
Çin.: Çince
Çing.: Çingenece
Çul.: Çulım Türkçesi
Çuv.: Çuvaşça
Dol.: Dolganca
E Uyg.: Eski Uygur Türkçesi
Erm.: Ermenice

ET: Eski Türkçe
Fr.: Fransızca
Hak.: Hakas Türkçesi
Hal.: Halaç Türkçesi
Hlk.: Halk ağzı.
K Tat.: Kazan Tatatcası
Kıp. T: Kıpçak Türkçesi
Kkp.: Karakalpak Türkçesi
Koy.: Koybalca.
Krg.: Kırgız Türkçesi
Kzk.: Kazak Türkçesi
Mac.: Macarca
Mec.: Mecaz anlamı
Moğ.: Moğolca
Nog.: Noğayca
O Far.: Orta Farsça
OT: Orta Türkçe

Özb.: Özbek Türkçesi
Rom.: Romence
Rus.: Rusça.
S Uyg.: Sarı Uygur Türkçesi
Sag.: Sagayca
Sal.: Salur Türkçesi
Şor.: Şor Türkçesi
T: Türkçe
T Lhç.: Türk Lehçeleri
Tar. Sözl.: Tarama Sözlüğü
Tat.: Tatar Türkçesi
Tel.: Teleüt Türkçesi
Trkm.: Türkmen Türkçesi
Tuv.: Tuva Türkçesi
Uyg.: Uygur Türkçesi
Yak.: Yakutça.
Yun.: Yunanca

b) Eser kısaltmaları:

BKD: Bilge Kağan doğu cephesi
DK: Dede Korkut
DLT: Divanu Lügati't-Türk

Der. Sözl.: Derleme Sözlüğü
KTD: Kültigin Doğu cephesi

CTK: Kültigin Kuzey cephesi
Tar. Sözl.: Tarama Sözlüğü.

c) Diğer kısaltmalar:

bk.: Bakımız

vd.: Ve devamı

Zoo.: Zooloji

B. İşaretler:

a) Eklerde Kullanılan Ses İşaretleri:

A: a, e.
C: c, ç.
D: d, t.

G: g, k.
I: i, i.
U: u, ü.

Ø: Sıfır ek.

b) İşaretlerin Anlamları:

(...): y, s, n gibi ihtiyari sesleri gösterir..

*: Tahmini şekli gösterir.

- : Fiile bağlanmayı gösterir;

örnek cümlelerin kime ait olduğunu gösterir.

/: Ekin diğer şeklini gösterir.

[]: Açıklamaları içerir.

˘: Aynı sesini gösterir.

˘...˘: Anlamı belirtir.

˘: Hemze sesini gösterir.

“...” : Sözcüğün anlam açıklamasını belirtir;
alıntıları gösterir.

+: İsimle bağlanmayı gösterir.

<: İşaretin açık tarafı sözcüğün geldiği şekli gösterir.

c) Transkript İşaretleri:

ā: a-e.

ā: uzun a.

d;dh.

é: kapalı e.

ē: uzun e.

ę: güzel h ile yazılan e ünlüsü (◌◌).

ğ: erime öncesi görülen g sesi.

h: kalın h (ح).

h: hırıltılı h (ح).

ı: kısa i ünlüsü.

î: uzun i (î) ünlüsü.

ķ: kaf, kalın k (ق).

ñ: nazal n (ڭ).

ō: uzun o ünlüsü.

r²: r'leşme dönemindeki z'ye dönüşen r ünsüzü.

g: peltek s.

ş: sad, kalın s.

t': th

t: tı (ط).

ū: uzun u ünlüsü.

ū: uzun ü ünlüsü.

˘: vav-ı ma'dule.

w: çift dudak v'si.

D. Kaynakça:

Aksoy, Ömer Asım (1976), *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 968 s.

Aktunç, Hulki (2002), *Büyük Argo Sözlüğü*, (4. baskı), İstanbul: YKY, 406 s.

Altaylı, Seyfettin (1994), *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayımları, 1292 s.

- Atalay, Besim (1970), *Abuşka Lûgatı veya Çağatay Sözlüğü*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 452 s.
- Clauson, Sir G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford: At The Clarendon Press, 999 s.
- Courteille, P. de (1870), *Dictionare Turk-Oriental*, Paris.
- Devellioğlu, Ferit (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat Eski ve Yeni Harflerle*, (yayına hazırlayan: Aydın Sami Güneyçal), (14. baskı), Ankara: Aydın Kitabevi yayınları, 1195 s.
- Dilâçar, A. (1988), "Dil ve Gerçek", *Dil Yazıları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 282 s.
- Ercilasun, Ahmet Bican (Komisyon Başkanı) (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü Cilt: I-, Dizin Cilt: II*, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları, 1183 + 502 s.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 512 s.
- Gabain, A. Von (1988), *Eski Türkçenin Grameri*, Çeviren: Mehmet Akalın, (2. baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 313 s.
- Grönbech, K. (1992), *Kuman Lehçesi Sözlüğü Codex Cumanicus'un Türkçe Sözlük Dizini*, (Çeviren: Kemal Aytaç), Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları, 238 s.
- Gülsevin, Güner (2002), *Uşak İli Ağızları*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 396 s.
- Hazar, Mehmet (2005), *Joldasbay Turlıbayev Rayımbek Batır (Dil İncelemesi, Sözlük; Harf Çevirimi, Türkiye Türkçesine Aktarımı) I. Cilt*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Orta Öğretim Sosyal Alanlar Türk Dili Ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Türk Dili Programı (yayımlanmamış) Doktora Tezi, 506 s.
- Hazar, Mehmet (2003), "-Dirlik Eki Üzerine Bir Deneme", *E-SOSDER*, (<http://www.e-sosder.com/dergidetay.php?id=44>).
- Kaçalin, Mustafa S. (2006), *Demdem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, İstanbul: Kitabevi yayınları, 406 s.
- Kocatürk, Utkan (1986), "Atatürk'te 'Gençlik' Kavramı ve Atatürkçü gençliğin Nitelikleri", *2. Millî Gençlik Kongresi (Tebliğler)*, 6-8 Kasım 1986, Konya: Selçuk Üniversitesi yayınları, s. 21-25, 227 s.
- Koç, Kenan (Başkan) (2003), *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, Türkistan: Turan yayınevi 637 s.
- Kolcu, Ali İhsan (2004), *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*, Ankara: Salkımsöğüt Yayınları, 1194 s.
- Li, Yong-Söng (1999), *Türk Dilinde Akralılık Adları*, İstanbul: Simurg yayınları, 415 s.
- MEB (1995), *Örnekleriyle Türkçe Sözlük 1-2-3-4*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, 3337 s.
- Necipoviç Necip, Emir (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları 480 s.
- Nişanyan, Sevan (2004), *Sözlerin Soy Ağacı Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, (gözden geçirilmiş 2. basım), İstanbul: Adam yayınları, 561 s.
- Özçelik, Sadettin (2005), *Dedekorkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*, Ankara: Gazi Kitabevi yayınları, 931 s.
- Paasonen, H. (1950), *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul: Türk Dil Kurumu yayınları, 218 s.
- Sami, Şemseddin (1998), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Alfa yayınları, 1574 s. + (Ö. F. Akün) önsöz 32 s.
- Sertkaya, Osman Fikri (2006), *Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasının "Giriş" Bölümü*, İstanbul: Ötüken yayınları, s. 160.
- Sucu Polat, Müge (2002), *Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirlerinde Çocuk Teması*, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları, 413 s.
- Yalçın, Alemdar ve Aytaç, Gıyasettin (2005), *Çocuk Edebiyatı*, (3. baskı), Ankara: Akçağ yayınları, 286 s.
- TDK (1996), *Türkçe Sözlük Cilt I-II A-Z*, (2. baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 4814 s.
- TDK (2005), *Türkçe Sözlük*, (10. baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 2243 s.
- Tekin, Talat (1988), *Orhon Yazıtları*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 200 s. + atlas.
- Tekin, Talat vd. (1995), *Türkmençe-Türkçe Sözlük 'Türkmençe-Türkçe Sözlük*, Ankara: Simurg yayınları, 725 s.
- Vasiliev, Yuriy (1995), *Türkçe-Sahaca (Yakutça)Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 312 s.
- Yudahin, K. K. (1994), *Kırgız Sözlüğü Cilt: I (A-J), Cilt: II (K-Z)*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 809 + XXXIII s.